

IPIS-dossier 114 (1998)

SIERRA LEONE EN DE DIAMANTHUURLINGEN

Once the legal monopoly of armed force, long claimed by the state, is wrested out of its hands, existing distinctions between war and crime will break down...¹

Johan Peleman

IPIS vzw, International Peace Information Service, Italiëlei 98a, 2000 Antwerpen, Belgium
Tel. +32 (0)3 225 00 22, Fax: +32 (0)3 225 21 96, E-mail: info@ipisresearch.be, Url: www.ipisresearch.be

¹ M. VAV CEVELD, The Transformation of War, New york, Free Press, 1991

Korte inhoud

De vergeten oorlog in Sierra Leone werd niet beslecht door de rebellen, het leger of de door Nigeria beheerste regionale vredesmacht. Het private huurlingenbedrijf *Executive Outcomes* klaarde de klus en bracht president Kabbah opnieuw aan de macht. Het Britse ministerie van buitenlandse zaken speelde een niet onaanzienlijke rol in deze staatsgreep-op-bestelling en ook de Verenigde Staten en de Verenigde Naties waren op de hoogte. De onthullingen over de betrokkenheid van hoge Britse ambtenaren bij de inzet van huurlingen leidden bijna tot de val van Robin Cook, een van de belangrijkste ministers in de regering-Blair. Via de in Londen gevestigde makelaars van het bedrijf *Sandline* en de Britse ambassadeur voor Sierra Leone werd onderhandeld met de zwendelaar, bankier Rakesh Saxena. Saxena vertegenwoordigde een groep van diamanthandelaars die de miljoenen op tafel legden om de staatsgreep te financieren en wapens te leveren, uiteraard in ruil voor concessies. Huurlingenkenner Johan Peleman gaat in op de langzame desintegratie van de Sierraleoonse staat en de rol daarin van grondstoffenbedrijven, georganiseerde misdaadkartels, geheime diensten en de huurlingenindustrie die het armste land ter wereld al jarenlang in hun greep hebben.

Over de auteur

Johan Peleman (°1965) studeerde Filosofie en Romaanse Talen. Na deze studies begon hij bij IPIS een buitengewone feitenkennis te verzamelen, vooral inzake polemologie en wapenhandel. Samen met Brian Wood (Amnesty International) publiceerde hij over aspecten van die illegale wapenhandel het opgemerkte boek *The Arms Fixers - Controlling the Brokers and Shipping Agents*. Hij leverde bijdragen aan meerdere uitgaven van de Small Arms Survey (uitgave van Oxford University Press). Zijn deskundigheid wordt ruim erkend en werd gecontracteerd door meerdere expertenpanels van de VN-Veiligheidsraad over de gewapende conflicten in Angola, Congo, Sierra Leone, Liberia en Somalia.

INHOUD

INLEIDING.....	3
KLIËNTELISME EN CORRUPTIE ALS POLITIEK SYSTEEM.....	4
De Stevens-staat.....	4
Oliezwendel en rijstsalarissen.....	4
Momoh's rijke vrienden.....	5
Het begin van het einde.....	6
De LIAT-draaischijf.....	6
LIAT wast witter.....	7
De Russische maffia ontdekt Afrika.....	8
SCIPA.....	9
Het failliet van de staat.....	9
De Rambo-rebellie.....	10
Het tegenoffensief.....	11
De jongerenjunta.....	12
Sobels in paradise.....	13
DE PARTICULIERE SECTOR NEEMT HET HEFT IN HANDEN.....	15
De Ghurkas van GSG.....	15
Le jeu de Boule.....	17
Terug naar Sierra Leone.....	18
Executive Outcomes.....	19
EO's oorlogsbusiness.....	21
Het contract met Strasser.....	22
"Verkiezingen".....	23
Financiering.....	23
De opstand van de sobels.....	25
LONDEN, WASHINGTON, VANCOUVER EN DE DIAMANTHUURLINGEN.....	27
Achter ECOMOG.....	27
Vredesstichter Saxena.....	28
Londen's ethische buitenlandbeleid.....	29
Sandline's MI-6 agent.....	30
Het legg-Rapport.....	30
De Amerikaanse connectie.....	31
AmCan Minerals.....	32
ANALYSE.....	33
Diamant.....	33
Privatisering van soevereiniteit.....	34
De militaire revolutie.....	35

INLEIDING

Deze brochure gaat eigenlijk nauwelijks over Sierra Leone, dat kleine West-Afrikaanse landje dat volgens de gegevens van het Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties zowat het allerarmste land ter wereld is. Uitgerekend dit landje is in de afgelopen twee, drie decennia geworden tot de pleisterplaats bij uitstek voor spionnen, huurlingen, wapenhandelaars, maffiosi en louche zakenlui uit alle uithoeken van de wereld. We beschrijven hoe Sierra Leone, waar vandaag nog steeds een wrede burgeroorlog woedt, stilaan leeggeroofd werd en ontdaan van al zijn functies als staat.

We beschrijven enkel en we zijn selectief We beschrijven hoe de centrale schatkist werd leeggeroofd, hoe buitenlandse "investeerders" zich als aasgieren op de diamanten gooiden, hoe tenslotte de burgeroorlog vanuit Liberia werd geïmporteerd en hoe, in een allerlaatste stuiptrekking de enig overgebleven attributen van de centrale staat - het monopolie op het gebruik van geweld en de ordehandhaving - werden uitbesteed aan professionele bedrijven. Het lijkt een karikatuur, een hallucinant scenario voor een slechte Hollywood-productie maar het is wat zich op het terrein afspeelt, met medeweten van onze en andere overheden.

Robert Kaplan's beschrijving van West-Afrika roept emoties van ontzetting en ongeloof op. In zijn beroemd geworden artikel "*The Coming Anarchy*" beschrijft hij hoe criminaliteit stilaan de overhand neemt in landen als Sierra Leone, Ivoorkust en Nigeria². Kaplan heeft het bij het rechte eind als hij beweert dat staten in de regio in mekaar stuiken en dat een nieuwe vorm van anarchie in West-Afrika (en elders) het sociale weefsel van steeds meer staten zal aantasten.

Maar voor Kaplan zijn de criminaliteit en de corruptie in de regio slechts symptomen. Hij schrijft ze toe aan overbevolking, schaarste, tribalisme, ontbossing en ziektes, alsof het om onontkoombare natuurrampen zou gaan. We willen niet ontkennen dat factoren als etniciteit of overbevolking het proces van aftakeling versneld hebben. Maar, zo menen we, Kaplan gaat voorbij aan het feit dat de criminaliteit en corruptie in Sierra Leone bewust zijn geïntroduceerd door opeenvolgende presidenten en hun buitenlandse adviseurs en geldschietters.

We hebben getracht de belangrijkste onder hen te portretteren, tegen de achtergrond van de ineenslopende staat. Daarbij moet duidelijk worden dat de rampen die Sierra Leone vandaag treffen in de eerste plaats veroorzaakt zijn door mensen, niet door natuurverschijnselen of spontane uitbarstingen van geweld. Dat neemt niet weg dat de ellende die de gewone Sierraleoners treft, niet ernstig zou zijn. Het betekent enkel dat de ineensloping van de staat een door mensen gecreëerd fenomeen is dat ook voorkomen had kunnen worden.

² R.D. KAPLAN, *The Coming Anarchy*. - *The Atlantic Monthly*; February 1994, Vol. 273, Nr. 2, pp. 44-46. Of nog: R.D. KAPLAN, *Reis naar de einden der aarde*. Utrecht: Uitgeverij Het Spectrum, 1997. 479 p.

KLIËNTELISME EN CORRUPTIE ALS POLITIEK SYSTEEM

In maart 1991 werd het oosten van Sierra Leone onder de voet gelopen door rebellen die zich het Revolutionair Verenigd Front (RUF) noemden en die vanuit bases in Liberia het land waren binnengevallen. President Momoh van Sierra Leone werd geconfronteerd met een zoveelste uitdaging voor zijn wankel staat sinds zijn aantreden in 1985. Generaal-majoor Joseph Momoh was voor zijn presidentschap stafchef van de strijdkrachten geweest. Hij was dictator Stevens opgevolgd omdat hij naar diens mening ten minste kon rekenen op enige steun bij het militaire apparaat, zowat de enige staatsinstelling die nog niet volledig gedesintegreerd was. Bij zijn verkiezing in 1985 haalde hij een ruime meerderheid van de stemmen maar dat lag ook voor de hand. Hij was de enige kandidaat.

Maar Momoh's politieke basis was uiterst smal. President Siaka Stevens verliet weliswaar vreedzaam het politieke toneel, maar bleef de touwtjes stevig in handen houden omdat hij en zijn entourage via informele en clandestiene kanalen een grote greep op de economische rijkdommen van Sierra Leone behielden. Het leger telde trouwens maar 2.000 manschappen terwijl Stevens er een private lijfwacht van formaat op nahield die hem blindelings volgde, ook na zijn aftreden.

Van bij de onafhankelijkheid in 1961 hadden Sierra Leone's opeenvolgende regeringen getracht om enig centraal gezag te verwerven over meer dan twaalf etnische groepen. Om de steun af te kopen van lokale chefs die dankzij het Britse koloniale systeem ook controle uitoefenden over de lokale economische activiteit, was een verregaand systeem van cliëntelisme verworven tot een noodzaak. Uit vrees dat rivalen misbruik zouden maken van bevriende ambtenaren en de staatsinstellingen om hun autonomie te vergroten, werden de centrale instellingen en bureaucratie zoveel mogelijk gekortwiek³.

De Stevens-staat

De economie van Sierra Leone is bijna geheel afhankelijk van de export van mineralen en tropisch hardhout. Inkomsten uit de economie werden zoveel mogelijk centraal gecontroleerd en vervolgens gedistribueerd over een netwerk van vertrouwelingen en bondgenoten van de president. In ruil voor deze geprivilegieerde toegang tot de instrumenten van de macht schonken die hun loyaliteit aan de president, eerder dan aan de instellingen die de president belichaamde.

Toen Siaka Stevens in 1968 aan de macht kwam, waren diamantinkomsten goed voor ongeveer 200 miljoen \$, zowat een kwart van het Bruto Nationaal Product en ruim 70% van de inkomsten uit buitenlandse deviezen. Stevens verdeelde de diamantconcessies aan zijn eigen stromannen, die bijna geheel vrijgesteld werden van belasting en heffingen op handel en export. Onderhands werden de inkomsten en winsten uit deze zwarte handel uiteraard wel verdeeld. In 1987 werden er officieel nog 100 miljoen \$ aan diamanten gedolven, terwijl de rest gewoon verdween in de informele schaduw economie die de oud-dictator en zijn zakelijke partners controleerden en afroonden. De Afro-Libanese gemeenschap had in Sierra Leone weliswaar geen toegang tot politieke mandaten maar beschikte wel over een ongemeen grote invloed op de economie.

De belangrijkste van Stevens' partners was Jamil Said Mohamed, een gewiekste handelaar van Libanese komaf die in Sierra Leone geboren was maar die ook nauwe banden onderhield met Nahib Beri, de chef van de Amal-militie in Libanon die vandaag overigens voorzitter van het Libanese parlement is. Jamil had de hand in de diamant- en goudhandel, in de visserij, in transport en toerisme, het bank- en financiewezen, de bouwindustrie, etc... In bijna al deze sectoren had Jamil overigens een bijna-monopolie.

Oliezwendel en rijstsalarissen

Stevens en Jamil roomden ook nog andere staatsinkomsten af, zoals een deel van de olie- en rijsthandel. Via rechtstreekse sluikehandel met buitenlandse bedrijven werden de legale kanalen voor

³ William RENO, Privatizing war in Sierra Leone. Current History, May 1997, pp. 227-228

import, openbare aanbestedingen of procedures voor de verkoop van exportproducten zondermeer gepasseerd. In het geval van de import van ruwe olie bijvoorbeeld, genoot een "private" joint venture opgericht door Jamil en de president zelf, een exclusief importmonopolie. De *Seville Trading Company* kocht Iraanse olie met de inkomsten uit de internationale handel in diamanten, overigens ook grotendeels gedirigeerd en gecontroleerd door Stevens en Jamil.

Dankzij Jamil's goede introducties bij de toen door Iran gesteunde facties van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie PLO kon de olie goedkoop aangekocht worden. Stevens machtigde vervolgens de Nationale Bank van Sierra Leone om de olie te betalen in Leones, maar dan tegen de zwarte marktkoers van de munt. Die Leones werden dan door *Seville Trading* gewisseld tegen de officiële koers en met de winst werden nieuwe diamantconcessies in exploitatie genomen. Transactiedocumenten van de Nationale Bank voor de termijn juli 1985 tot juni 1986 geven aan dat deze manipulatie met wisselkoersen een slordige 28 miljoen \$ genereerde voor *Seville Trading*⁴.

Dankzij deze grootscheepse roof van overheidsinkomsten kon de oud-dictator zich een regeerstijl aanmeten die garant stond voor een relatieve stabiliteit. Opposanten werden gewoon omgekocht of weggepromoveerd. Ook na zijn aftreden bleef hij de controle uitoefenen over deze parallelle en private economie die hem meteen ook de loyaliteit van de van hem afhankelijke lokale leiders en begunstigde ambtenaren garandeerde. Uiteraard ging deze vorm van piraterij gepaard met steeds hoger oplopende financieringstekorten op de begroting zodat het moeilijker werd om ambtenarensalarissen of soldij uit te betalen maar ook hier werd van de nood een deugd gemaakt dankzij de creatieve commerciële geest van de president en zijn vennoten.

Vanaf 1982 werden ambtenaren en militairen dan ook vaker en vaker in natura betaald. Zelfs hoge officieren, parlamentsleden en ministers kregen "rijstbons" om bij de *Rice Purchasing Authority* bepaalde volumes rijst, al naargelang hun status in het netwerk van Stevens, tegen gesubsidieerde prijzen op te kopen. De *Rice Purchasing Authority* werd gecontroleerd door de Inspecteur-generaal van de Politie, een naaste vertrouweling van de president. Zo gingen hooggeplaatsten met hele vrachtwagenladingen rijst aan de haal om die vervolgens met winst aan bevriende handelaars, familie- of clanleden door te verkopen. Net als de president onderhielden politici hun lokale of provinciale achterban op basis van gunsten, privileges en zakelijke belangenvermenging. Kleine handelaars en smokkelaars uit de grensprovincies werden vaak ingeschakeld om de rijst van hun patroons over de grens in Liberia of Guinée met een flinke winstmarge te gaan verzilveren.

Dat Stevens op termijn moeilijkheden ondervond om de almaar oplopende begrotingstekorten te financieren, ligt voor de hand. Omdat multilaterale instellingen harde eisen stelden aan nieuwe kredieten, lag private financiering meer voor de hand. Maar ook het kantoor van de Barclays Bank in Freetown, was niet geneigd om de sluikehandel van Stevens of zijn partners nog langer te steunen. Wellicht was dat ook onder druk van De Beers, het diamantkartel dat in 1973 zijn koloniale monopolie op de Sierraleonense diamantindustrie verloren had. Voortaan weigerde Barclays alle exportkredieten voor diamanten die niet langs de officiële en controleerbare kanalen het land verlieten. Maar het oude netwerk van de Libanezen schoot Stevens weer ter hulp. Mohamed Jamil gebruikte al jarenlang kredieten van de Byblos Bank in Beiroet om zijn onderhandse handel in kostbare stenen te financieren. Met een aandeel van twaalf percent in Byblos, van 15 percent in de Jammal Bank en met diamanten als onderpand, konden de financiële instellingen uit Libanon de vertrouweling van Stevens uiteraard niets weigeren. In 1984 opende Jamil, met participatie van de Byblos Bank en de al even louche *Bank of Credit and Commerce International* (BCCI), zijn eigen bank in Freetown en werd de private export-financiering nog een stuk makkelijker.

Momoh's rijke vrienden

Joseph Momoh's kansen om de overheidsfinanciën op een behoorlijke manier te saneren en de buitenlandse schuldeisers te betalen waren dus van bij aanvang in 1985 gering. Zijn politieke overlevingskansen werden nog geringer doordat hij, bij gebrek aan overheidsinkomsten, nauwelijks in

⁴ William RENO, *Corruption and State Politics in Sierra Leone*. Cambridge University Press, 1995, p. 142.

staat was om een hervormd ambtenarenapparaat - een mogelijke bron van loyaliteit - en de militairen te betalen. De kansen op nieuwe kredieten van donoren of private investeerders waren in deze omstandigheden uiteraard nihil.

Momoh had dus twee grote prioriteiten: ten eerste, zijn eigen legitimiteit vestigen en het autonome politieke en economische netwerk van zijn voorganger aanpakken. En ten tweede, het acute gebrek aan overheidsmiddelen zodanig lenigen, dat hij een beroep kon doen op nieuwe kredieten om zijn eigen machtsbasis te verbreden. Hij had daarbij één troef uit te spelen: de versteviging van een centraal fiscaal beleid - meer overheidsinkomsten dus - waren ook de belangrijkste eis van de buitenlandse creditoren die net als Momoh inzagen dat het private netwerk van vooral Libanese handelaars en hun smokkelexporten de aflossing van Sierra Leone's staatsschuld in gevaar brachten.

Het begin van het einde

Meer dan in andere ontwikkelingslanden was in Sierra Leone (en Liberia) sprake van een "schaduwconomie", veeleer dan een informele of overlevingseconomie. Vroegere saneringsprogramma's opgelegd door het IMF of de Wereldbank, met de gebruikelijke eisen tot verregaande privatisering en deregulering, waren duidelijk mislukt⁵. Lokale zakenlui en leiders hadden beslag gelegd op de geprivatiseerde ondernemingen maar van taksen en inkomsten uit concessies voor de centrale schatkist bleef weinig over. IMF-onderhandelaars zagen dus meer brood in het aantrekken van multinationale ondernemingen om de staatskas en de schuldeisers te laten financieren. Het voorbeeld van *Sierra Rutile*, een Australisch-Amerikaans titaniummijnbouwbedrijf, lag voor de hand.

Het bedrijf was in 1974 aangetrokken dankzij een gunstige fiscale en sociale regeling met Stevens, maar de unieke omstandigheden waarin titaniumertsen gedolven worden boden heel wat indirecte voordelen. De exploitatie van titaniumerts brengt zeer ingrijpende graafwerken met zich mee. Hele bodemlagen moeten afgegraven worden zodat alle flora en fauna in de onmiddellijke omgeving van de mijn vernietigd wordt. Lokale waterlopen worden, gezien de drainage van tonnen slijk en ertsrestanten, zodanig vervuild dat alle leven in de omgeving onmogelijk wordt. Maar dit ingrijpende proces kan precies daarom ook enkel door gespecialiseerde westerse bedrijven worden uitgevoerd, onder toezicht van en met medewerking van een centrale overheid. Voor de destructie van landbouwgronden en gedwongen verhuizing van lokale leefgemeenschappen is immers samenwerking tussen de multinational en de staat nodig, zodat *Sierra Rutile* indirect een belangrijke en bijna exclusieve rol speelde in het genereren van overheidsinkomsten.

Als een van de enige bronnen van buitenlandse deviezen voor de formele economie had *Sierra Rutile* de jaren tachtig relatief goed overleefd, naast de informele schaduwstaat van begunstigde handelaars en hun beschermheer Stevens. Het bedrijf deed ook een beroep op de diensten van de reguliere strijdkrachten om de veiligheid te garanderen in de mijnbouwenclave. De multinational en het IMF waren dus Momoh's beste bondgenoten in zijn strijd om een centrale greep op de economie van het land terug te winnen.

De LIAT-draaischijf

Een ander bedrijf dat Momoh uit de nood kwam helpen was de LIAT *Construction and Finance Company* uit Frankfurt van Shaptai Kalmanowitch. Deze Israëli van Russische afkomst eiste een exclusiviteitscontract voor diamantexploitatie, in ruil voor een verhoging van de formele diamantexport en dus ook van de exportheffingen daarop. Momoh vond bij Kalmanowitch niet enkel een nieuwe geldschietter maar ook een bondgenoot in de strijd tegen de Libanese clan van zijn rivalen. LIAT's intrede in Sierra Leone in 1986 was ook zeer naar de zin van de buitenlandse schuldeisers. De officiële diamantexporten stegen tussen 1985 en 1987 met 280%. Toen Momoh aan de macht kwam beschikte de centrale Bank van Sierra Leone over buitenlandse reserves ter waarde van 196.000 dollar. Een jaar later was dat gestegen tot 7,6 miljoen \$, zodat ook een eerste schijf van de achterstallige buitenlandse

⁵ M. SESAY, State Capacity and the Politics of Economic Reform in Sierra Leone. *Journal of Contemporary African Studies*, Vol. 13, nr. 2, 1995, pp. 165-189.

schuld kon afgelost worden en het IMF eind november 1986 een akkoord bereikte met Sierra Leone over een structureel aanpassingsprogramma en een nieuw krediet van 64 miljoen dollar, wat ongeveer overeenkwam met de staatsinkomsten van een jaar.

Kalmanowitch relatie met Momoh begon dan ook stilaan te lijken op die van Siaka Stevens met zijn Libanese geldschieter Jamil. LIAT importeerde op grote schaal rijst, zowat het belangrijkste voedsel en ruilmiddel in Sierra Leone, zodat Momoh geen beroep hoefde te doen op de corrupte rijsthandelcircuits van de Libanezen en de echtgenote van de president kreeg twee autobussen en een kantoor voor haar private belangen in de *Road Transport Corporation*, de transportparastatale van de overheid. De Israëlische zakenman reisde vanaf 1986 al met een diplomatiek paspoort als culturele attaché van Sierra Leone⁶. LIAT's monopolie op de diamanthandel, eigenlijk een private overeenkomst tussen Kalmanowitch en Momoh, werd door de creditoren niet in vraag gesteld.

In 1987 moest Momoh een eerste coup poging afwenden. Die had, naar waarnemers aannemen, te maken met een militaire campagne om de mijnbouwstreek ten gunste van LIAT uit te kammen om illegale delvers te verdrijven. De betrokkenheid van vice-president Francis Minah bij de staatsgreep, een waakhond uit de 'inner-circle' van Stevens die Momoh geërfd had, was een teken aan de wand dat de oude netwerken zich begonnen te roeren⁷.

LIAT wast witter

Maar de illegale diamantcircuits bleven draaien, ook al schoot de officiële export van diamant de hoogte in. Het punt was dat Kalmanowitch Sierra Leone gebruikte als transitland voor het witwassen van diamanten die elders vandaan kwamen. Israëlische bedrijven waren eerder al betrappt bij de smokkel en doorvoer van wapens via Sierra Leone voor het apartheidsbewind in Zuid-Afrika⁸. Een zwakke en corrupte staat als Sierra Leone leek uitermate geschikt als draaischijf voor internationale misdaadkartels of clandestiene operaties van geheime diensten die gebruik maakten van het machtsvacuüm en de al bestaande corrupte circuits om hun eigen agenda uit te voeren.

LIAT maakte wel degelijk deel uit van dergelijke circuits. Volgens het blad *Africa Confidential* was de gewezen chef van de Israëlische militaire inlichtingendienst, D. Tumari, een werknemer van LIAT⁹. Tumari was gestationeerd in buurland Liberia. Israël, zelf geïsoleerd in internationale fora, onderhield nauwe militaire en handelsrelaties met Zuid-Afrika en Liberia en Sierra Leone speelden een tijdlang een belangrijke rol in deze onderhandse handel. Liberia had, na Zaïre, als enig zwartafrikaans land diplomatieke betrekkingen aangeknoopt met Israël (augustus 1983). De Liberiaanse dictator Samuel Doe was overigens het eerste zwarte staatshoofd sinds 1971 dat een officieel staatsbezoek aan Israël bracht. In ruil voor zoveel goodwill, zo meldden verschillende kranten in die periode, waren er afspraken gemaakt tussen de Israëlische geheime dienst Mossad en Liberia en zouden ook wapens geleverd zijn.

Kalmanowitch partnerschap met Momoh viel ook samen met pogingen van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie PLO om een eiland voor de kust van Sierra Leone te leasen om er trainingskampen voor PLO-strijders te organiseren. In 1986 had Jamil, de invloedrijke Libanese partner van Siaka Stevens, Jasser Arafat in Freetown ontvangen om er met Momoh te onderhandelen over de trainingsfaciliteiten. Arafat bood acht miljoen dollar voor de overeenkomst maar, onder druk van Kalmanowitch, ging de deal niet door. Was Kalmanowitch een freelance geheimagent voor Israël? Wellicht wel. Hij was ooit regeringsadviseur van de Labourregering van Golda Meir in Israël en in 1978 had hij een bemiddelende rol gespeeld in het driehoeksoverleg tussen Israël, Washington en Moskou om de spion Natan Sharanski vrij te krijgen.

Maar de man had nog meer opdrachtgevers en hield er minstens een driedubbele agenda op na. François Misser beschrijft in zijn boek *Les Gemmocraties* hoe Kalmanowitch als doorgeefluik van het

⁶ William RENO; *Corruption and State Politics in Sierra Leone*. Cambridge University Press, 1995, pp. 155 e.v.

⁷ D. FASHOLE LUKE, *Continuity in Sierra Leone: from Stevens to Momoh*. *Third World Quarterly*, vol. 10, Nr. 1, Januari 1988, p 68.

⁸ "Sierra Leone: the South Africa Connection". *Africa Confidential*, 17 September 1986.

⁹ "Sierra Leone/South Africa: The Strange Story of LIAT". *Africa Confidential*: 24 June 1987.

Zuid-Afrikaanse diamantkartel De Beers gebruik maakte van zijn relaties met Momoh om Zuid-Afrikaanse diamant via Sierra Leone naar Europese diamantbeurzen (Antwerpen) te versassen¹⁰. De beduidend grotere import van machineonderdelen en elektronica-producten in Sierraleonense officiële cijfers zou ook een omzeiling van het apartheidsembargo geweest zijn waarin LIAT de hand had¹¹.

Maar Kalmanowitch, waarvan later zal blijken dat hij ook de handelsattaché was van het Zuid-Afrikaanse thuisland Bophutatswana in Israël, had nog meer connecties met Zuid-Afrika. Eind 1986 stelde hij Jack Lunzer voor aan president Momoh. Lunzer was de vertegenwoordiger van het Britse diamanthuis *Industrial Diamond Company* (IDC) dat financiers zocht om de diamantmijn van Koidu, een van de rijkste van Sierra Leone, te exploiteren. LIAT nam een participatie maar ook de Britse zakenman Marc Rich was van de partij, als consulent van het consortium. Marc Rich, ook wel bekend als "s werelds grootste zwendelaar", is gedurende meer dan 15 jaar zowat de belangrijkste 'embargo buster' voor het olie-embargo tegen Zuid-Afrika geweest¹².

De Russische maffia ontdekt Afrika

Tenslotte vinden we Kalmanowitch terug in milieus van de internationale vertakkingen van de Russische maffia. In 1986 wordt Rachmiel Brandwain in Brussel gearresteerd voor een vermeende goudsmokkel tussen Luxemburg en Londen. Na twee maanden voorarrest verlaat Brandwain België met bestemming Sierra Leone. Ook Boris Nayfeld en Marat Balagula zijn van de partij. Balagula is, als peetvader van de Russische maffia in Brooklyn, op de vlucht voor de Amerikaanse autoriteiten en zit op dat moment in Sierra Leone. Kalmanowitch is hun gastheer in Freetown en de heren negociëren over goudtransacties via LIAT. Een van de belangrijkste firma's van Balagula die later in de VS doorgelicht wordt voor ondermeer grootschalige petroleumsmokkel heet LIAT Natalie¹³.

Op 23 mei 1987 werd Kalmanowitch op verzoek van de Amerikaanse autoriteiten aangehouden in Londen. Naar verhouding ging het nog om een licht vergrijp: fraude met vervalste cheques van een bank uit New-Carolina, ter waarde van 2 miljoen \$. Nadat hij op borgtocht vrijkwam werd hij eind '87 in het Zuid-Afrikaanse thuisland Bophutatswana uitgewezen en aangehouden in Israël. Daar moest hij terechtstaan als Sovjetspion. In november 1988 werd hij tot negen jaar gevangenis veroordeeld maar in maart 1993 verleende de Israëlische president Herzog hem gratie. De mysterieuze man die president Momoh een tijdlang uit de nood had geholpen, vertrok naar Rusland. Volgens de FBI zou hij daarna in Boedapest gesignaleerd zijn, waar hij de financiële belangen van Marat Balagula behartigt die inmiddels in een Amerikaanse cel zit¹⁴.

President Momoh verloor dus een belangrijke bondgenoot en 1988 werd een economisch rampjaar voor Sierra Leone, dat op de zwarte lijst van het IMF terechtkwam. In augustus 1987 had de Wereldbank alle leningen aan Sierra Leone al bevroren. De officiële diamantexport liep terug tot een ridicule 22.000 \$ terwijl de informele kanalen naar schatting zo'n kwart miljard dollar genereerden. De Sierraleonense regering was de greep op de economie duidelijk verloren en een wanhopige Momoh richtte al zijn pijlen op nieuwe buitenlandse investeerders. Pogingen om via een nieuw vergunningbeleid de informele diamantexploitatie onder controle te krijgen waren gedoemd tot mislukken. De minister van Mijnbouw werd dankzij een decreet gemachtigd om de ontginningsrechten van particulieren naar eigen goeddunken in te trekken, maar de betrokken minister en de politiedetachementen in de diamantregio Kono hadden zelf honderden illegale diamantzoekers op hun loonlijst staan, zodat de uitvoering van de nieuwe wettelijke bepalingen nauwelijks aarde aan de dijk bracht.

¹⁰ François MISSER & Olivier VALLEE, *Lea gemmocraties. L'economie politique du diamant africain*: Paris, Desclée de Brouwer, 1997, pp. 131 e.v.

¹¹ William RENO, *Warlord Politics and African States*, Boulder, Lynne Rienner, 1998, p. 120.

¹² " Over Marc Rich Zie: R. HENGEVELD & J. RODENBURG (reds.) *Embargo: Apartheid's Oil Secrets Revealed*, Amsterdam University Press/Shipping Research bureau, 1995.

¹³ Over deze kopstukken van de Russische maffia in Antwerpen, Brooklyn en Freetown zie: Allain LALLEMAND *De Organizatsiya: De Russische Maffia van Antwerpen tot Brooklyn, Berchem, EPO*, 1996

¹⁴ *ibid.* pp. 52-53.

SCIPA

In 1989 bood zich opnieuw een Israëlische beschermengel aan. De firma *SCIPA Finance* maaide het gas onder de voeten van de Antwerpse diamantair Marcel Pruwer vandaan die in Sierra Leone als "consulent" aan het werk wilde. Pruwer werkt vandaag voor rekening van het Antwerpse diamanthuis *Rex Diamonds* dat in Sierra Leone twee belangrijke concessies heeft, maar de eerste contacten met de regering Momoh werden doorkruist door het lucratieve aanbod van de *SCIPA Group*. Het Israëlisch bedrijf, volgens *Africa Confidential* geïnfilteerd door gewezen leden van de Israëlische inlichtingendiensten, schoot Momoh in tal voor nieuwe diamantcontracten ter hulp en betaalde een deel van Sierra Leone's achterstallige schuld af, zodat de weg naar nieuwe IMF-kredieten weer open lag. Het waarom voor dit nieuwe offensief van de Israëlische veiligheidsdiensten in Sierra Leone laat zich raden: Momoh was een van de eersten om diplomatieke banden met de PLO aan te knopen.

Maar opnieuw leken de belangen van geheime diensten en die van de diamantsmokkelaars in elkaars verlengde te liggen. SCIPA was niet in het land om de diamantexploitatie opnieuw op de rails te zetten maar om diamanten vanuit andere landen discreet via Sierra Leone wit te wassen en te exporteren. Bovendien at het bedrijf ook van andere walletjes en verweende het zowel Momoh's bondgenoten als zijn rivalen. Op kerstavond 1989 liet de president Nir Guaz, de baas van *SCIPA*, arresteren wegens "economische sabotage". Maar de afhankelijkheid van *SCIPA*, dat al was tussengekomen bij de uitbetaling van ministeriële salarissen en dat organisaties van politiefunctionarissen of belangengroepen die aanleunden bij invloedrijke politici sponsorde, was in korte tijd erg groot geworden. Met Guaz in de gevangenis en geen andere buitenlandse geldschieters achter de hand, kon Momoh de import van goederen niet meer financieren. Olie tankers lagen met hun lading voor de kust te wachten en ook andere leveranciers weigerden om de onkredietwaardige staat nog langer krediet te geven. Binnen de achtenveertig uren na Guaz' vrijlating werden de olietankers gelost en kon het openbare leven, dat volledig verlamd was geraakt, terug op gang komen. President Momoh werd er nog maar eens aan herinnerd dat zijn manoeuvreerruimte beperkt was.

Het failliet van de staat

De "staat" in Sierra Leone was dus ook onder Momoh niet versterkt uit de strijd gekomen maar nog meer verworden tot een "stel machtige individuen verwickeld in de strijd om een groter deel van de koek"¹⁵. Terwijl deze elite zich verder verrijkte ging de levensstandaard van de gewone Sierraleoner er uiteraard niet op vooruit. De terminale toestand waarin de economie zich bevond, de loskoppeling van de Leone van het Britse pond sinds 1978 met een gierende inflatie als gevolg, de totale ondergang van alle mogelijke sociale voorzieningen wegens een lege staatskas, het stopzetten van subsidies voor olie en levensmiddelen onder druk van de donoren en de bloeiende zwarthandel in steeds schaarser wordende importproducten maakte van Sierra Leone stilaan het meest onleefbare land in Zwart Afrika.

In 1990 ondernam de president een nieuwe wanhoopspoging om de illegale diamantontginning in Kono aan te pakken en stuurde het leger erop uit. Naar schatting 10 tot 20.000 illegale delvers werden de diamantvelden uitgejaagd maar het leger en de snelle interventietroepen van Momoh stuitten op zwaar verzet, met name van lokale politietroepen die zelf op grote schaal betrokken waren bij de plundering van de bodemrijksdommen. Maar de president zette de gewelddadige acties verder, onder druk van donoren en een nieuwe investeerder die zich had aangeboden.

In 1991 zegde het bedrijf *Sunshine Boule*, de latere *Sunshine Mining Corporation*, een eerste investering van 70 miljoen \$ toe voor de exploitatie van diamant in de diepere stollingslagen, de zogenaamde kimberlietontginning, in Kono. Crediteuren keken met enig ongeduld uit naar het project, hoewel *Sunshine Boule* een uiterst gunstige regeling met Momoh had getroffen die 's lands schatkist niet echt ten goede kwam. De heffing van 22,5 procent op de winst die de staat opeiste, lag zelfs nog lager dan het tarief dat de SLST, de koloniale mijnbouwreus van *De Beers* in Sierra Leone, in de jaren '30 had afgedwongen¹⁶. Maar de echte waarde van Jean-Raymond Boule, de eigenaar van het project, voor de

¹⁵ M. SESSAY, *State Capacity* ... p. 181.

¹⁶ Paul RICHARDS, *Fighting for the Rain Forest: War, Youth and Resources in Sierra Leone*. Oxford, James Currey, 1996

president en zijn schuldeisers was het voornemen van het diamantbedrijf om zelf met een paramilitaire brigade van niet-Afrikanen in te staan voor de ordehandhaving in het mijnbouwgebied. Het project sprong uiteindelijk af aan de vooravond van de inval van de RUF-rebellen van Sankoh Foday vanuit Liberia.

De Rambo-rebellie

De datum voor de invasie, 23 maart 1991, was door Sankoh uitgekozen. Precies twintig jaar eerder was brigadier John Bangura door een vuurpeloton van Siaka Stevens om het leven gebracht. Sankoh was toen korporaal onder Bangura en werd net als zijn militaire chef beschuldigd van samenzwering tegen de president. De rebellenleider had daarom acht jaar in de cel doorgebracht en was op wraak belust. Officieel luidde het dat het Revolutionaire Bevrijdingsfront (RUF) het één-partij regime van Joseph Momoh omver wilde werpen om de weg vrij te maken naar een meerpartijstelsel. In 1978 had Stevens, in de nasleep van een poging tot staatsgreep, alle macht naar zich toe getrokken en alle politieke activiteiten buiten zijn partij, de *All-People's Congress*, verboden.

Er bestaan erg weinig gegevens over de eerste fase van de rebellie en het RUF was een tot dan onbekende factor, hoewel een aantal bronnen wijzen op een dissidente Pan-Afrikaanse beweging PANAFU, opgericht in 1982 in Freetown, waarmee het RUF een aantal principes scheen te delen. Andere bronnen vermoeden dat de rebellenleider ideologisch geschoold werd in kringen van radicale studenten in het midden van de jaren '80. Een interessante interpretatie van de achtergronden van de rebellie en vooral van de grieven van de volgelingen van Sankoh Foday wordt gegeven door Paul Richards, een antropoloog verbonden aan het University College in Londen, in zijn boek *Fighting for the Rain Forest*¹⁷. Richards zet zich met name af tegen het verklaringsmodel dat Kaplan hanteert in zijn invloedrijk artikel *The Coming Anarchy*¹⁸.

Dat chaosmodel, dat gewag maakt van een "nieuwe barbaarsheid", lijkt vooral te zijn ingegeven door de confrontatie van Kaplan met de methodes van de rebellen in Sierra Leone, die in niets te vergelijken zijn met de conventionele oorlogvoering en die extreem brutaal zijn, (zelf)-destructief, gewelddadig en gericht tegen willekeurige doelwitten, voornamelijk burgers of bijvoorbeeld konvoien van humanitaire organisaties. De thesis van de nieuwe barbaarsheid gaat voorbij, aldus Richards, aan het feit dat de methodes van het RUF wel degelijk efficiënt en doordacht waren. De ogenschijnlijk willekeurige terreurdaden compenseerden namelijk het gebrek aan wapens en uitrusting van de rebellen.

De antropoloog voegt er tevens een interessante analyse aan toe van de oorzaken van het conflict dat volgens hem gelezen kan worden als een "crisis van de moderniteit". De rebellen, die op het eerste gezicht geen ander politiek programma hadden dan de plundering van het gebied dat ze controleerden, waren grotendeels jeugdige gedupeerden en uit de boot gevallen slachtoffers van het patrimoniale systeem dat door Stevens en Momoh op de rails gezet was en dat stilaan totaal ontspoorde. Richards gaat uitgebreid in op de jeugdige achtergrond van de meeste rebellen die zichzelf beschouwden als *would be* intellectuelen van een verloren generatie. Elementen van traditionele West-Afrikaanse oerwoudculturen, op zich al hybride door eeuwen van handelscontacten via de slaven- en ivoorhandel, werden door de rebellen vermengd met een merkwaardige selectie van ultramoderne westerse invloeden. De film *First Blood*, de eerste uit de reeks Rambo-films, maakte op de jonge Sierraleoners (en Liberianen) een buitengewone indruk en werd door velen ervaren als een "educatieve" prent waaruit ze veel konden leren. In de film, die in het westen weliswaar een kaskraker werd maar door de meeste mensen als een typisch fictieproduct van het Reaganisme werd beschouwd, is John Rambo een geïsoleerde Vietnam-veteraan die het slachtoffer wordt van een cynische sheriff. Als opgejaagd wild moet hij zich terugtrekken in het oerwoud waar hij, dankzij zijn militaire ervaringen en zijn extreme uithoudingsvermogen, de belagers te slim af is.

¹⁷ Paul RICHARDS, *Fighting for the Rain Forest: War, Youth and Resources in Sierra Leone*. Oxford, James Currey, 1996

¹⁸ R.D. Kaplan, 'The Coming Anarchy: how scarcity, crime, overpopulation and diseases are rapidly destroying the social fabric of our planet. *Atlantic Monthly*, February 1994, pp. 44-46

De videoversie van deze film circuleerde tot in de diepste uithoeken van de ondoordringbare regenwouden in Sierra Leone en Liberia, tezamen met gedateerde videobeelden van de CNN-verslaggeving van de Golfoorlog en documentaire films over oorlogssituaties. Tot diep in het oerwoud liepen rebellen ook rond met transistorradio's om uitzendingen van de BBC te kunnen volgen, die vaak als medium door de rebellenleiders gebruikt werden om communiqués de buitenwereld in te sturen maar ook om de eigen manschappen te commanderen. Het RUF had ook een eigen landelijk netwerk van radiostations en een internationaal bureau dat door Sankoh's broer in Abidjan (Ivoorkust) werd gecoördineerd. Radiobatterijen waren daarom van "strategisch" belang voor de rebellen.

Het RUF werd ook nog door andere denkbeelden gedreven. Zo maakten de futurologische theorieën van het echtpaar Toffler, het Groene Boekje van Kadhafi en het Pan-Afrikanisme kennelijk ook deel uit van de ideologie van de rebellen. Richards' beschrijvingen van de vertwijfeling en aarzeling van de opstandelingen zijn soms ronduit aandoenlijk. Zo zou de RUF aanvankelijk beschroomd geweest zijn om te onderhandelen met internationale bemiddelaars en bepaalde niet-gouvernementele organisaties gevraagd hebben hen een cursus te geven "over het internationale systeem".

Hoe dan ook, een vage mix van pan-Afrikanisme, antikolonialisme, ideeën uit Kadhafi's Groene Boekje en onderliggende boodschappen uit films, documentaires en bestsellers vormden kennelijk het ideeëngoed waarmee het eerste handvol rebellen Sierra Leone wilde veroveren. Sankoh werd alleszins gesteund door Charles Taylor, de machtige krijgshoofd van het Nationaal Patriottisch Front van Liberia (NPFL), die zijn rebellen in 1987 en 1988 in Libische trainingskampen had laten opleiden. De harde kern van het RUF had dezelfde guerrillatrainingen gevolgd. Het RUF-legertje, aanvankelijk niet meer dan 100 man sterk, bestond uit die harde kern rond Sankoh, uit Sierraleonese economische en politieke vluchtelingen in Liberia en uit Liberiaanse en Burkinabese huurlingen. De Liberiaanse krijgshoofd Taylor had het vooral gemunt op de grensgebieden tussen Sierra Leone, Liberia en Guinée maar de RUF-rebellen konden plaatselijk ook rekenen op de steun en sympathie van handelaren en getrouwen van de Stevens-netwerken die zich bedreigd voelden door rivaliserende gunstelingen van president Momoh.

Het tegenoffensief

Vele Sierraleoners hadden in het verleden moedig gestreden in de Britse koloniale eenheden maar de strijdkrachten van Sierra Leone (SSL) hadden sinds de onafhankelijkheid nooit een stevige militaire traditie gevestigd. Het leger had tijdens de jaren van onafhankelijkheid grotendeels een ceremoniële functie en gezien het geringe belang van Sierra Leone voor de grootmachten - dit in tegenstelling tot Liberia - was het leger vooral een product van het systeem dat Stevens had geïnstalleerd. Op het moment van de inval was het leger volgens westerse militaire bronnen ongeveer 3.000 man sterk en uitgerust met een handvol pantserwagens, lichte artilleriestukken en drie helikopters. Een luchtmacht was onbestaande.

In een eerste fase leken de SSL zich vrij goed uit de slag te trekken. Sierra Leone nam sinds augustus 1990 ook met een paar honderd soldaten en officieren deel aan de regionale interventiemacht ECOMOG²⁰ van de Economische Gemeenschap van West-Afrikaanse Staten (ECOWAS) in Liberia, zodat er toch sprake was van enige oorlogservaring. Voor president Momoh betekende de inval opnieuw een aantasting van zijn centrale gezag en van de speelruimte die hij had om meer greep te krijgen op de economie in het belangrijke oosten van het land. Voor sommige kleinhandelaren en groepjes van illegale diamantgravers was de chaos die door de rebellen veroorzaakt werd immers een kans om zich te onttrekken aan hun toezichhouders en te gaan freelancen. Voor anderen was de rebellie gewoon een gelegenheid om te ontsnappen uit een uitzichtloze situatie. In ieder geval bestond er in de regio die door de rebellen werd beheerst weinig animo om het leger of de staat ter hulp te schieten.

In de afgelopen jaren hadden verschillende raids tegen de illegale delvers en diamanthandel uiteraard kwaad bloed gezet en ook de resterende dealers en handelaars uit de Stevens-netwerken verloren

¹⁹ Het gaat ondermeer om de in Groot-Brittannië gevestigde organisatie *International Alert*.

²⁰ Mark HUBAND, *The Liberian Civil War*, London, Frank Cass, 1998, pp. 205 e.v.

meer en meer hun greep op de situatie in de regio of gingen rechtstreeks zaken doen met de rebellen en hun Liberiaanse filières. Charles Taylor's NPFL controleerde vrijwel de gehele westelijke regio van Liberia en het RUF kon opereren vanuit uitvalsbasisen in dat gebied.

Op 3 april stuurde president Momoh het leger de Mano-rivier over met de bedoeling "delen van de Lofa-provincie (in Liberia) te bezetten", aldus een officiële mededeling, en "de grenzen te beschermen". De betrokkenheid van Liberiaanse NPFL-rebellen bij de RUF stond buiten kijf. Na verloop van een maand hield het Sierra Leoneanse leger 83 opstandelingen gevangen. Op drie na waren het alle Liberianen. Van de weeromstuit begon Momoh onder de 120.000 Liberiaanse vluchtelingen in Sierra Leone te rekruteren om de toestand het hoofd te bieden. Onder hen bevonden zich ook de restanten van het verdreven leger van de Liberiaanse dictator Samuel Doe die vanuit Sierra Leone het NPFL trachtten te bestrijden. Ook Nigeriaanse en Guineese contingenten van de ECOMOG-vredesmacht in Liberia waren nu betrokken bij het geweld in de grensstreek tussen Liberia en Sierra Leone²¹.

Groot-Brittannië en de Verenigde Staten leverden logistieke steun via Sierra Leone waar ECOMOG de luchthaven van Freetown als basis gebruikte. Maar ondanks dit bondgenootschap en enkele militaire successen tot diep op Liberiaans grondgebied was Momoh grotendeels afhankelijk van zijn eigen troepenmacht. Als gewezen stafchef van het leger kon hij rekenen op enige loyaliteit maar hij had eenvoudigweg niet de middelen om de troepenmacht, inmiddels versterkt tot 13.000 man waaronder heel wat kindsoldaten, te betalen. Bovendien groeide de ontevredenheid bij het corps van onderofficieren die in de voorhoede vochten, terwijl hun commandanten zich buiten het strijdgewoel hielden.

Een van die misnoegde onderofficieren was Valentine Strasser. In april 1992 trok de jonge Strasser en een aantal kompanen op naar Freetown om er hun beklag te doen over achterstallige soldij en het gebrek aan uitrusting. Tot hun verbazing echter vonden de jonge onderofficieren een leeg en verlaten presidentieel paleis en besloten ze tot een machtsovername. President Momoh wist de hulp van Guinee nog in te roepen maar de interventie van een honderdtal Guineese troepen mocht niet baten. Op 30 april vluchtte Momoh het land uit, richting Conakry (Guinee).

De jongerenjunta

Strasser was op dat moment 27. De coupplagers installeerden een voorlopige staatsraad, ontbonden het parlement, schortten de grondwet op en Strasser, die zichzelf de "Verlosser" liet noemen, probeerde de jonge Sierra Leonezen aan te spreken met een programma dat een einde moest stellen aan de corruptie waaraan het land ten prooi gevallen was. De nieuwe president zegde wel alle steun toe aan de ECOWAS-vredesmacht voor Liberia en aanvaardde ook alle verplichtingen ten aanzien van de Wereldbank en het IMF te zullen nakomen. De coupplagers stelden ook verkiezingen en een meerpartijensysteem in het vooruitzicht en namen een aantal burgers, waaronder een voormalig ambtenaar van de Wereldbank, op in het kabinet. Maar de juntaleden lieten zich kennelijk opnieuw verleiden tot dezelfde praktijken als die van hun civiele voorgangers.

Zo zou kapitein Strasser volgens verschillende bronnen in oktober 1993 persoonlijk naar Antwerpen zijn afgereisd om er een reusachtige diamant voor meer dan 40 miljoen dollar aan de man te brengen en zichzelf te verwennen met de aankoop van een huis in Groot-Brittannië. Volgens de Britse Independent zou hij daarbij hebben kunnen rekenen op de hulp van Serge Müller, de man van het veelbelovende diamanthuis Rex Diamonds dat in Sierra Leone verschillende concessies exploiteert²². Rex staat genoteerd op de beurs van Toronto maar heeft zijn hoofdkwartier in Antwerpen.

Maar Strassers' pogingen om buitenlandse firma's en donoren terwille te zijn werden al gauw overschaduwd door uiterst repressieve maatregelen tegen politieke opposanten en de media. In 1993 schortte Groot-Brittannië de economische hulp aan Sierra Leone op, na de executie van een aantal tegenstanders van het regime die door een militair tribunaal beschuldigd waren van samenzwering

²¹ Mark HUBAND, *The Liberian Civil War*, London, Frank Cass, 1998, pp. 205 e.v.

²² Destijds was Müller vooral bekend via zijn Antwerpse bedrijf CY Müller.

tegen de regering. Berichten over coup pogingen en de voortdurende wedersamenstelling van de regering bevestigden een algemene indruk van instabiliteit.

Sobels in paradise

Ook Valentine Strasser slaagde er niet in de RUF-rebellie te neutraliseren. Na een weigering van het RUF om in te gaan op een amnestievoorstel waren in het najaar van 1992 opnieuw offensieven ingezet tegen rebellenbases bij de grens met Liberia. Aanvankelijk wist het leger een aantal dorpen te heroveren en in januari 1993 werd de belangrijke diamantstad Koidu opnieuw ingenomen door de soldaten. Maar de rebellen werden enkel teruggedreven naar de jungle waar ze zich duidelijk ongenaakbaar voelden. Bovendien begonnen rond die periode ook toenemende berichten door te sijpelen over het fenomeen van de "sobels":

Het was duidelijk dat het RUF door middel van brutaliteiten en zelfs ronduit sadistische aanslagen tegen burgers terreur zaaide, maar waarnemers en burgers die de aanslagen overleefden maakten ook melding van de betrokkenheid van militairen bij willekeurige terreurdaden en plunderingen. Meer en meer soldaten gingen hun karige of niet uitbetaalde soldij kennelijk aanvullen door te collaboreren met plunderende rebellen of door de lokale bevolking of te persen. Dit fenomeen van de *so-bel* - "soldaat overdag, rebel bij nacht" - en de ontaarding van het conflict in algemeen banditisme was tekenend voor de situatie in 1993 en 1994. Het werd alsmat duidelijk dat zowel de rebellenbeweging als het leger uiteenvielen in ongecontroleerde facties die het voor buitenlandse journalisten en waarnemers onmogelijk maakten om de daders van vreselijke wandaden tegen de burgerbevolking te identificeren.

Voor vele officieren was de chaos een ultieme gelegenheid om of te rekenen met rivalen in de mijnbouwstreek en zich meester te maken van een deel van de informele handel in diamanten of de smokkel van allerlei goederen van en naar de buurlanden.

Wat Sierra Leone nog restte als staat was mager. Het budget voor 1995 ging voor 75 procent naar een militaire inspanning die niet kon voorkomen dat het land in snel tempo verder desintegreerde. Niettemin kon het Strasser-bewind rekenen op de steun van de internationale instellingen die vanaf mei 1992, een maand na de staatsgreep, opnieuw over de brug waren gekomen. De voorwaarden voor nieuwe leningen hielden ondermeer maatregelen in om de overheidsadministratie te zuiveren van zogenaamde spookambtenaren, de afschaffing van heffingen op import- en export van grondstoffen, de invoering van accijnzen op alcohol en brandstof en de afschaffing van subsidies. Rijstsubsidies voor uitbetaling van de militairen waren wel nog toegelaten.

Nieuwe Frans, Noorse en Amerikaanse leningen maakten het mogelijk om achterstallige betalingen aan de belangrijkste credit te voldoen. Strasser wist ook opnieuw investeerders aan te trekken om de productie van titaniumoxide (rutiel) nieuw leven in te blazen. Sierra Leone is 's werelds tweede grootste producent van deze grondstof die vooral in verpigmentering gebruikt wordt. Jean-Raymond Boule, de man die Momoh met *Sunshine Boule* uit de nood had geholpen, schoot ook coupplager Strasser te hulp. Via het door hem gecontroleerde *Nord Resources* werd in 1992 13 miljoen dollar in de *Sierra Rutile*-mijn gepompt. De investering legde beide partijen geen windeieren. In 1992 werd opnieuw 148.000 ton titaniumoxide geëxporteerd. In '93 was eenzelfde productie goed voor maar liefst 57% van de exportinkomsten. Samen met Australië's *Consolidated Rutile*, dat in 1994 de helft van de aandelen overnam van *Sierra Rutile* en voor een nieuwe kapitaalinjectie zorgde, werd de junta als het ware op de been gehouden dankzij het bondgenootschap met Boule.

De andere belangrijke financier van het nieuwe regime was de bauxiet- en ijzerertsexploitant *SIEROMCO*, een dochter van het Zwitserse *Alusuisse*. Tezamen genereerden beide ondernemingen 15 procent van het BNP. In 1994 introduceerde Sierra Leone een nieuwe mijnbouwpolitiek die voorzag in een winstdeling van 2,5% op de geëxporteerde mineralen en een contributie die berekend werd op de omvang van de concessies. In ruil hiervoor kregen *SIEROMCO* en *Sierra Rutile* garanties voor bescherming en beveiliging van hun sites.

Dankzij een militair akkoord dat Strasser in 1994 afsloot met Israël werden speciale eenheden, getraind door Israëlische officieren, ingezet om de belangrijkste grondstoffenconcessies te beschermen tegen

plunderaars. In hoeverre het Antwerpse diamanthuis Rex hier opnieuw als bemiddelaar optrad is niet duidelijk. Rex-woordvoerder Marcel Pruwer en eigenaar Serge Müller hebben goede Israëlische contacten, ook op het niveau van het militaire establishment. In Zuid-Afrika bestaat de veiligheidsdienst van Rex voornamelijk uit Israël's. Het bedrijf wordt er ook door de Belgische staatsveiligheid van verdacht betrokken te zijn bij wapentraffieken naar ondermeer Sierra Leone²³.

Maar de escalerende oorlog bereikte uiteindelijk ook de enclaves van de mijnbouwbedrijven. In november 1994 kidnapten de RUF-rebellen twee Britten van een humanitaire organisatie. Sankoh Foday waarschuwde Groot-Brittannië voor verdere wapenleveringen aan het militaire regime in Freetown en dreigde ermee de Britse werkers, die hij ervan beschuldigde undercover militairen te zijn, te doden. Een van de eisen van RUF was de erkenning van de rebellen als gesprekspartners bij onderhandelingen. In december en januari werden nog negen andere buitenlanders gekidnapt, waaronder opnieuw een aantal Britten die werkten voor *Sierra Rutile* en voor *SIEROMCO*. De sites van beide mijnbouwbedrijven werden door de rebellen ingenomen en geplunderd. Ook de diamanthandelaars lagen zwaar onder vuur en de concessieleaseers, actief in het gebied rond Koidu, moesten in allerijl hun operaties achterlaten.

Het RUF slaagde erin de bevolking, ongecontroleerde militairen en kindsoldaten te mobiliseren tegen de Libanese handelaars die massaal het land verlieten, op diegenen na die rechtstreeks met de rebellen handel dreven. Strasser was er niet in geslaagd de diamantsmokkel die het land naar officiële schattingen jaarlijks 220 miljoen dollar aan gedeerde inkomsten kostte, uit te roeien. De junta loofde sinds 1994 wel beloningen uit voor verklikkers die tot 40% van de waarde van de inbeslaggenomen bedroegen en die ondermeer leidden tot de confiscatie in juni van een reusachtige steen van 172 karaat, die later bijna 3 miljoen dollar opbracht bij een openbare veiling. In augustus 1994 had *De Beers* ook een nieuw contract afgesloten met Strasser voor een offshoreconcessie.

²³ Eigen onderzoek J.P. Wij Probeerden in de loop van 1997 bij herhaling en tevergeefs een ontmoeting te organiseren met Marcel Pruwer.

DE PARTICULIERE SECTOR NEEMT HET HEFT IN HANDEN

Deze ontwikkelingen brachten een vergeten conflict plotseling op de agenda in een aantal westerse hoofdsteden. Na de gijzeling van NGO-werkers en personeel uit de *Sieromco*- en *Sierra Rutile*-mijnen in Mokanji en Gbangbatok overwogen de eigenaars van de mijnen om zelf voor gewapende assistentie te zorgen. Ze gingen onderhandelen met het Britse bedrijf *Special Projects Services Ltd.* (SPS) voor de inzet van 400 Britse militairen buiten dienst. SPS organiseerde daarop een receptie in een hotel in Oxfordshire waar de kandidaat-huurlingen voor rekruteringsgesprekken werden uitgenodigd. Maar de kosten voor de operatie om de mijnen te heroveren - die volgens onze bronnen 80 miljoen \$ moest kosten - waren voor de betrokken bedrijven, die al een paar tientallen Britse oorlogsveteranen in dienst hadden, te hoog. Volgens de Zuid-Afrikaanse huurlingenkenner Al Venter rekende SPS een honorarium aan van 22.500 \$ per maand, per geleverde huurling²⁴.

Een aantal andere Britse firma's, waaronder *Defence Systems Ltd*, *Control Risk*, *Group 4*, *J&P Security* en *Rapport Research and Analysis* stuurden hun vertegenwoordigers naar Freetown om over kleinere contracten met lokale zakenlui te onderhandelen. De junta deed uiteindelijk een beroep op hun Britse wapenleveranciers en -makelaars van het familiebedrijf *J&S Franklin*. De Franklins, die hun activiteiten doorgaans afstemmen met het Britse *Foreign and Commonwealth Office*, besteedden de opdracht uit aan *Gurkha Security Guards Ltd.* dat kantoor houdt op het eiland Jersey.

De Gurkas van GSG

Ghurkas²⁵ zijn soldaten uit Nepal en de Gurka-brigades in de Britse strijdkrachten vertonen veel gelijkenissen met het Franse vreemdelingenlegioen. In het begin van de 19de eeuw kreeg de Oost-Indische Compagnie de toestemming om in Nepal soldaten te ronselen voor het koloniale leger in Brits India. Tijdens de twee wereldoorlogen en in tal van koloniale conflicten van het Britse rijk speelden de Gurkas een legendarische rol. Na de onafhankelijkheid van Brits Indië werden de Nepalese troepen verdeeld en bleven vier van de tien regimenten onder Britse controle.

India, Groot-Brittannië en Nepal hebben een onderling driepartijenverdrag dat deze regeling tot op vandaag legitimeert. Alle drie de partijen zijn beducht voor het etiket "huurling" dat op de Gurkas rust. Voor Nepal betekent de "export" van Gurka's, die via een rekruteringscentrum in het Nepalese Pokhara geselecteerd worden, een belangrijke bron van inkomsten. Pensioenen voor de soldaten buiten dienst zijn jaarlijks goed voor ongeveer 30 miljoen £ hoewel Gurkas minder extralegale voordelen en ontslagpremies krijgen dan hun Britse wapenbroeders. Het fysieke gestel, de discipline en het gedrag van de Nepalese soldaten zijn fabelachtig, als we de Britse militaire kronieken mogen geloven.

Na de Koude Oorlog zette ook Groot-Brittannië het mes in zijn defensieapparaat. De Gurka-regimenten werden proportioneel harder aangepakt onder de "Options for Change"-demobilisatie van 1991 dan de andere regimenten. Een aantal Britse particuliere bewakingsfirma's probeerde daarop om de befaamde Gurkas aan de man te brengen voor bewakings- en beveiligingsopdrachten. Die sluiten aan bij de rol van de Gurkas sinds de tweede wereldoorlog en de onafhankelijkheidsoorlogen in het Britse rijk. De Nepalezen werden meer en meer getraind voor interne ordehandhavingfuncties en de militaire bewaking van strategische militaire of commerciële installaties. Ze werden ook ingezet als anti-oproereenheden bij verschillende Britse campagnes in de kolonies (Maleisië, Borneo, Burma, Brunei, Belize, Falklands) en bij rellen en ongeregeldeheden in Cyprus en Hongkong. Hun apolitieke en neutrale imago maakte hen uiterst geschikt voor pacificatiecampagnes en interventies tussen rivaliserende facties.

De twee belangrijkste marketingbedrijven voor de Nepalezen zijn *Jardine Securicor Gurkha Services (JSGS)* en *Gurkha Security Guards (GSG)*. JSGS werd in 1993 opgericht in Hongkong en wordt geleid door een voormalig majoor uit de Britse landstrijdkrachten, Chris Hardy. Hardy distantieert zich van de meer

²⁴ Al VENTER, *Sierra Leone's Mercenary War, Battle for the Diamond Fields*, *International Defence Review*; 11/96, pp. 65-75.

²⁵ De term Gurka is afgeleid van het Koninkrijk Goorka. Goorka is vandaag de naam van een stad ten westen van Katmandu.

militair georiënteerde GSG-huurlingen en is met zijn bedrijf vooral actief voor rekening van banken, hotels, vluchtelingenkampen en stadia in Hongkong. In 1995 sloot Hardy ook een contract af voor ordehandhavingstaken in de residentiële wijken van Macau²⁶. Het bedrijf JSGS maakt deel uit van *Defence Systems Holdings*, de Britse groep van geprivatiseerde Special Forces-officieren die in 1981 werd opgericht maar die twee jaar geleden opging in de Amerikaanse Holdingmaatschappij, *Armor Holdings*. JSGS is een joint venture waarin ook de *Jardine Fleming*-groep, de belangrijkste financiële en bankgroep in de voormalige Britse kroonkolonie Hongkong, participeert. JSGS heeft vandaag zo'n 1.000 bewakingsagenten in dienst.

Gurkha Security Guards is een bedrijf van een ander allooi. Het werd opgericht in 1989 en is geregistreerd op het eiland Jersey, wellicht vanwege de status van de Britse kanaaleilanden als fiscale paradisijs maar ook vanwege de gegarandeerde discretie voor bedrijven die zich daar registreren. GSG heeft ook kantoren in Harare (Zimbabwe), Katmandu (Nepal) en in Ottawa (Canada). De oprichters, Mike Borlace en Anthony Husher, zijn gewezen Britse militairen met een lange staat van dienst in het voornamelijk door huurlingen samengestelde leger van Ian Smith in Rhodesië. Borlace werkte ook voor de Rhodesische luchtmacht en later bij de beruchte Sealous Scouts, de bataljons die voor Zuid-Afrika en Rhodesië de blanke minderheidsbelangen verdedigden. In 1978 werd Borlace in Zambia gevangen genomen tijdens een sabotage-operatie vanuit Rhodesië. In 1985 werden Borlace en Husher opnieuw gesignaleerd in Sri Lanka waar ze voor *KAS Security* werkten. *KAS*, opgericht door de Britse oorlogsheld en stichter van de Britse Special Air Service David Stirling, was vooral gespecialiseerd in het opknappen van vuile klussen voor de Britse geheime diensten in de voormalige kolonies. Het rekruteringsbedrijf voor huurlingen was ondermeer erg actief in het omzeilen van de sancties tegen apartheid en in de illegale financiering van de Zuid-Afrikaanse geheime diensten via ivoorsmokkel, wapen- en zelfs drughandel²⁷.

GSG lijkt vooral Ghurkas te ronselen voor rekening van andere huurlingen- of bewakingsbedrijven. GSG werd voor het eerst ingezet op de plantages van Lonrho, de Britse multinational van de onlangs overleden Tiny Rowland, in Mozambique. Een contract met *Defence Systems Ltd.*²⁸ dat jaarlijks zo'n 2 miljoen £ kostte, werd eind 1989 afgerond toen Lonrho besloot zelf in te staan voor de beveiliging van zijn installaties met een privé-militie van bijna 1.500 man om de katoen- en tomatenplantages en een oliepijplijn van Lonrho te beschermen.

De militie, uitgerust met tanks en getraind en aangevoerd door de Ghurkas van GSG, wisten de ergste aanslagen van de Renamo-rebellen af te slaan. De gemilitariseerde landbouwbedrijven van Lonrho waren dermate goed beschermd dat ondanks de bloedige burgeroorlog, toch de grootste katoenproductie van heel Afrika werd gehaald. De regering van Mozambique leverde de wapens voor de multinational, die overigens tegelijk ook protectiegelden betaalde aan Renamo. GSG, dat tussen 1990 en 1993 voor Lonrho werkte, leverde zelfs Ghurka-bodyguards voor hooggeplaatste vertegenwoordigers van Renamo toen die in 1992 deelnamen aan de vredesonderhandelingen²⁹. Na 1993 leverde GSG explosievenspecialisten voor ontminingsprogramma's in Mozambique die door de Mozambicaanse overheid, de Europese Gemeenschap en door Groot-Brittannië gefinancierd werden.

In Angola werkten de GSG-Gurkhas vanaf 1991 voor verschillende mijnbouwondernemingen. Een veiligheidsoperatie om diefstal tegen te gaan op de concessies van de Braziliaanse multinational *Odebrecht Mining Services* moest in 1992 afgerond worden nadat UNITA de regio in Lunda Norte opnieuw onder de voet liep. Medio 1994 probeerde het toen nog in Brussel gevestigde *IDAS* (*International Defence and Security Ltd.*, vroeger *International Danger and Disaster Assistance*) om via GSG 2000 Ghurkas in te schakelen met het oog op een herovering van de Lunda Norte provincie. Deze

²⁶ Andy GILBERT, Gurkhas patrol streets of Macau. South China Morning Post, January 23, 1995

²⁷ Commission of Inquiry into the Alleged Smuggling of and Illegal Trade in Ivory and Rhinoceros Horn in South Africa. Report of the Chairman Mr. Justice M.E. Kumleben, January 1996, South Africa. (Het zogenaamde Kumleben-rapport).

²⁸ Over DSL zie: J. PELEMAN & F. MISSER, De nieuwe huurlingen: veiligheid te koop, De Wereld morgen, juni 1998, pp. 4-9.

²⁹ A. VINES, The Business of Peace: Tiny Rowland. Financial Incentives and the Mozambican Settlement. In: "The Mozambican Peace Process in Perspective, London, Conciliation Resources, Issue 3/1998. Vines' overzicht werpt ook een heel ander licht op het vredesproces in Mozambique dat doorgaans vooral als een verdienste voor de VN of voor de religieuze beweging St. Egidio wordt voorgesteld.

operatie, die volgens onze bronnen in nauw overleg met de Amerikaanse en Israëlische geheime diensten gepland werd, zou uiteindelijk niet zijn doorgegaan omdat sommige media er lucht van gekregen hadden.

In de plaats daarvan ging *IDAS*, dat in Nederlandse handen overging na de dood van de Belgische oprichter, een joint-venture aan met *Endiama*, het Angolese overheidsbedrijf voor diamantproductie en marketing. Een nieuwe maatschappij, *IDAS Resources*, en *Endiama* namen beide de helft van de belangen in een concessie in de Cuango Vallei, de zogenaamde "Cuango International"-concessie, in de Lunda Norte provincie. De totale oppervlakte waarvoor *IDAS* de rechten verwierf is ongeveer zo groot als Zwitserland. In 1996 werd de helft van het *IDAS*-belang verkocht aan *America Mineral Fields* (AMF), dat voor het nodige kapitaal zorgde en wellicht ook voor de mijnbouw-knowhow. *IDAS* heeft zelf geen enkele ervaring in dit verband. De beveiligingsfirma was immers al twintig jaar lang uitsluitend actief in ontmijningsoperaties en het onschadelijk maken van explosieven. Sinds januari 1998 is *America Mineral Fields* voor 100% eigenaar van *IDAS* en heeft de Nederlandse eigenaar zich teruggetrokken.

De explosieven- en veiligheidsexperten van *IDAS* zijn echter nog verbonden aan de Angola-operatie. In een Zwitsers magazine voor investeerders pronkt *America Mineral Fields* met haar privé-leger in Angola, dat uit 1000 Ghurkas zou bestaan³⁰. In de publicatie die door de pr-dienst van *America Mineral Fields* als communiqué verspreid werd, staat letterlijk dat het bedrijf geen risico's neemt en dat *Endiama* "een bedrijf gelieerd aan *IDAS* onder de arm heeft genomen, om 1000 Ghurkas uit Nepal naar de concessie over te brengen, onder supervisie van Amerikaanse en Europese officieren". Het communiqué voegt er nog aan toe dat de Ghurkas "legendarisch zijn voor hun lijf-aan-lijf-gevechten, een techniek die onontbeerlijk is voor elke soldaat die in de jungle opereert". Tijdens de Falkland-oorlog, aldus nog de promotietekst, "stonden de Ghurkas in de voorhoede van de Britse interventie en hakten ze elke dertig seconden een Argentijn in de pan".

Het communiqué haalt het citaat over de slagkracht van de Ghurkas uit een artikel dat *The Economist* in 1996 publiceerde over de situatie in Angola en Zaire, aan de vooravond van de rebellie in Oost-Zaire. *The Economist* had het over de UNITA-uitvalsbases in Zaire en schreef in dat verband dat de UNITA-routes afgesneden konden worden door Angolese strijdkrachten enerzijds en troepen van *IDAS*, "dat goede vrienden in Washington heeft", anderzijds³¹. Deze bevreedende rol van een privaat beveiligingsbedrijf in de diamanthandel én in de oorlogsoperaties in de regio werpt een heel ander licht op de activiteiten van de Ghurka-marketingbureaus. De eigenaars van *Ghurka Security Guards* hebben in de afgelopen jaren met klem ontkend dat de Ghurkas ook betrokken zouden zijn bij offensieve of pro-actieve operaties. Een aantal contracten voor ontmijning met de Verenigde Naties en met Canadese NGO's moesten dit "zachte" imago van de Ghurkas kracht bijzetten. Dat imago heeft inmiddels een flinke deuk gekregen. Het Brits-Amerikaanse veiligheidsbedrijf *Defence Systems Ltd.* werkte in Angola ook met Ghurkas. Hoewel *DSL* een relatief goede reputatie heeft en de grootste werkgever in de veiligheidsbranche in Angola was, werd het bedrijf in februari 1998 om niet nader gemelde redenen het land uitgezet³². De associatie met het bedrijf *America Mineral Fields* en het aan geheime diensten gelieerde *IDAS* laat ook vermoeden dat de eigenaars van *GSG* niet enkel humanitaire opdrachten aanvaardden.

Le jeu de Boule

De belangrijkste financier achter het bedrijf *America Mineral Fields* is Jean Raymond Boule, de man die ook referentie-aandeelhouder is van *Sierra Rutile*. Boule, die voornamelijk opereert op de Canadese beurzen voor risicokapitaal (Vancouver en Toronto), is een voormalig werknemer van *De Beers*. Hij was sinds de jaren '60 tot laat in de jaren '80 opkoper voor diamant in Zaire voor rekening van het diamantkartel. Daarna ging hij freelancend op zoek naar diamant. In de plaats daarvan vond hij met zijn toenmalig bedrijf *Diamond Fields Resources* een van Canada's grootste voorraden van koper, kobalt en

³⁰ Maedel's Mini-Cap Analyst, February 27, 1998

³¹ The Economist, 13 July 1996

³² British firm told to quit Angola. The Independent, 16 January 1998

nikkel in Voisey Bay. De verkoop van de concessie bracht Boule bijna 3 miljard dollar op³³. Sindsdien is zijn verblijfplaats Monaco maar hij heeft verschillende nationaliteiten (Mauritius, Groot-Brittannië, ...). Hij opereert vanuit Luxemburg waar zijn bedrijfje *MLL Investments* geregistreerd is. Via dit vehikel is hij grootaandeelhouder van *Nord Resources* dat genoteerd staat op de beurs van New York en het is via deze groep dat hij bedrijven als *Sierra Rutilite*, *America Mineral Fields* en *Sunshine Mining* controleert.

Als belangrijkste aandeelhouder van *Nord Resources* is hij gemachtigd drie stemgerechtigde bestuurders aan te duiden. Dat zijn zijn broer Max Boule, oud-Anglo-American directeur Alan McKerron en Marc Franklin, eigenaar van het Britse wapenbedrijf *J&S Franklin*³⁴. Boule is actief op alle continenten, maar duikt steevast op in regio's waar oorlog of politieke onrust het voor traditionele mijnbouwbedrijven moeilijk maken om te produceren. De meeste van zijn mijnbouwoperaties worden gefinancierd door zachte leningen van de Wereldbank, de Amerikaanse *Exim-Bank* voor kredietfinanciering en de Londense *Commonwealth Development Corporation*'s³⁵.

Terug naar Sierra Leone

De inzet van *Ghurka Security Guards* in Sierra Leone kwam tot stand dankzij de contacten van *Sierra Rutilite* met *J&S Franklin* in Londen. J&S besteedde de opdracht uit aan GSG dat in januari 1995 een contract afsloot met het regime van Valentine Strasser³⁶. Aan het hoofd van de operatie stond Robert MacKenzie. MacKenzie is een Amerikaanse huurling met een stevige reputatie. Na zijn ervaringen in Vietnam ging hij voor de Rhodesische geheime dienst werken. Later stond hij aan het hoofd van de beruchte *Rhodesian SAS*, die naar het voorbeeld van de Britse Special Air Service werd gemodelleerd. Na de onafhankelijkheid van Rhodesië was hij actief voor verschillende Amerikaanse extreemrechtse organisaties als een fondsenwerver voor de Renamo-rebellen in Mozambique. Renamo, waarvan het enige doel was de linkse Frelimo-regering in Mozambique te destabiliseren voor rekening van Zuid-Afrika, werd onder meer gefinancierd door Amerikaanse clubs en groupuscules die bindingen hadden met de militaire inlichtingendiensten en met uiterst conservatieve religieuze groepen.

Vooraf tijdens de Reagan-periode konden bewegingen als UNITA in Angola en Renamo in Mozambique rekenen op onderhandse financiële steun via de inlichtingendiensten. Het ging doorgaans om dezelfde kanalen als diegene die instonden voor de bevoorrading van de Contra's in Nicaragua of voor de Amerikaanse inbreuken op het embargo tegen Zuid-Afrika³⁷. McKenzie's *Freedom Inc.* was goed thuis in deze middens. Hij was de schoonzoon van de gewezen onderdirecteur van de CIA, Ray Cline. Samen met zijn schoonvader en een handvol invloedrijke extreemrechtse Amerikanen bleven zij Renamo met wapens en dollars steunen, ook na de publicatie in 1988 van het Gersony-rapport dat eindelijk officieel licht wierp op de extreme brutaliteiten en terreurdaden waaraan Renamo zich schuldig maakte³⁸. Naast zijn activiteiten voor *Freedom Inc.* was MacKenzie vooral gekend van zijn artikels voor het huurlingenblad *Soldiers of Fortune*. Voor zijn detachering in Sierra Leone was hij in Bosnië actief geweest.

MacKenzie streek neer in Freetown met 58 Gurkhas en met de twee Britse directeurs van GSG. Het contract voorzag in de opleiding van kandidaat-officieren en de oprichting van een Special Forces-eenheid. GSG stond verder ook in voor de bewaking van de belangrijkste militaire basis van de Sierraleoonse strijdkrachten. Bijna gelijktijdig met de aankomst van de Gurkhas doken twee Russische Mi-24 gevechtshelikopters op in Freetown, bemand door Wit-Russische piloten. In de daaropvolgende weken werden verschillende successen geboekt tegen de rebellen van de RUF maar er ontstonden

³³ Midas touch behind America Mineral Fields. South Africa, The Independent Online, Business Report, 21 May 1997.

³⁴ Gegevens over Nord Resources via het Amerikaanse handelsregister. Security and Exchange Commission DEC, (SEC-DOCUMENT 0000912057-97-014483, txt 19970430).

³⁵ Pratap CHATTERJEE, Afrika: Geruchten over een: nieuwe huurlingenoperatie in Sierra Leone. IPS, 17 augustus 1997.

³⁶ William RENO, Warlord Politics and African States. Boulder, Lynne Rienner; 1998; p. 129

³⁷ Over deze circuits in Zuidelijk-Afrika: Alex VINES, RENAMO: From Terrorism to democracy in Mozambique? London, James Currey, 1996 (first published in 1991) & William MINTER, Apartheid's Contras: an Inquiry into the roots of war in Angola and Mozambique, London/Johannesburg; Zed Books/Witwatersrand University Press, 1994

³⁸ Robert GERSONY, Summary of Mozambican Refugee Accounts of Principally Conflict-Related Experience in Mozambique, Washington, US State Department 1988.

meningsverschillen over de inzet van GSG voor offensieve taken. Volgens de GSG-directeurs weigerden ze, tot ongenoegen van Strasser, deel te nemen aan gevechtsoperaties. Een maand na aankomst echter kwam MacKenzie om toen hij in een hinderlaag gelokt werd door de rebellen. Andere slachtoffers waren Strasser's aide-de-camp en sergeant Andrew Myres, een Britse officier buiten dienst die aan het hoofd had gestaan van de Gurkha-eenheden van de Britse strijdkrachten. In Groot-Brittannië hadden een aantal kranten zich al erg kritisch uitgelaten over de aanwezigheid van huurlingen in Sierra Leone. Volgens het blad *The Economist* had Groot-Brittannië na de inname van de mijnbouwsites en de gijzeling van Britse staatsburgers militaire training en wapens aangeboden aan de junta³⁹. Dit plan was kennelijk afgeblazen na dreigementen van het RUF om de gijzelaars te doden. Was de stationering van *Gurkha Security Guards* een door Londen gedoogde operatie? Sommige Britse media beweerden van wel en vonden het minstens verdacht dat Groot-Brittannië en de Verenigde Staten in maart 1995 alles in het werk stelden om een schuldherschikking voor Sierra Leone te bedingen bij de internationale instellingen, waardoor de financiering van de huurlingenoperatie mogelijk was geworden⁴⁰. Anderzijds staat ook *J&S Franklin*, het wapenbedrijf dat in tandem lijkt te opereren met Jean-Raymond Boulle, op erg goede voet met het *Foreign and Commonwealth Office*, het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken⁴¹.

Het contract met de Gurkhas werd afgerond in april 1995, op het moment dat de rebellen de hoofdstad naderden. Sinds maart echter was een vertegenwoordiger van het Zuid-Afrikaanse bedrijf *Executive Outcomes (EO)* in Freetown. Strasser's bondgenootschap met het netwerk van *Executive Outcomes* en de zakenlui daar omheen zou hem uiteindelijk noodlottig worden maar bracht aanvankelijk een primitieve vorm van orde en stabiliteit die de Sierraleonense strijdkrachten, de Israëlische militaire adviseurs en de Ghurkas niet hadden gebracht.

Executive Outcomes

Executive Outcomes is een particuliere firma die werd opgericht in 1989-90 in Pretoria op het moment dat president W.F. De Klerk zich genoodzaakt zag het *Civil Cooperation Bureau* op te doeken. Het *CCB* was het dirtytricksdepartement van de Zuid-Afrikaanse militaire inlichtingendiensten dat, wars van elke parlementaire controle, destabilisatiecampagnes op touw zette om anti-apartheidsstrijders of bevrijdingsbewegingen in Afrika en elders te bestrijden. Het *CCB* had ook agenten in de Verenigde Staten en Europa waar zogenaamde frontbedrijven werden gecreëerd met het oog op het omzeilen van de sancties tegen apartheid. De West-Europese agent van de *CCB*, ondermeer ook gespecialiseerd in het verspreiden van desinformatie over de tegenstanders van apartheid, was inlichtingenofficier luitenant-kolonel Eeben Barlow.

Barlow verhuisde als kleine jongen met zijn gezin vanuit Noord-Rhodesië naar Zuid-Afrika, waar hij in 1972 zijn studies afrondde. Twee jaar later nam hij dienst in het 32ste "Buffalo" Bataljon van Jan Breytenbach. Het beruchte Bataljon was samengesteld uit Zuid-Afrikanen, Rhodesiërs en Angolezen en werd ingezet om apartheid's belangen in Angola waar te nemen en er de rechtse tegenstanders van het MPLA en zijn Cubaanse en Russische adviseurs te steunen. Barlow vocht niet lang in de Angolese jungle en ging korte tijd later werken voor de Zuid-Afrikaanse militaire inlichtingendienst, waar hij ondermeer betrokken was bij de steun aan Renamo in Mozambique. Nadat het *CCB* werd opgedoekt, werd *Executive Outcomes* opgericht als een opleidingsbureau voor agenten van de militaire inlichtingendienst. *EO* was echter een private firma, zodat de onmiddellijke link met het militaire apparaat onzichtbaar bleef, *EO's* oorspronkelijke dienstenpakket, zo citeert de Afrikaanse journaliste Khareen Pech uit een voorstel van de hand van Barlow⁴² voorzag in:

³⁹ A little help from their friends. *The Economist*, July 8, 1995, p. 40.

⁴⁰ Chris McGREAL, Hostages at risk as Gurkhas go in. *The Guardian*, February 22, 1995.

⁴¹ Een officiële delegatie uit Papua-Nieuw Guinea die in 1996 in Londen kwam onderhandelen over wapencontracten met de Britse overheid werd op de luchthaven afgehaald door mensen van J&S Franklin. De ontmoetingen met Britse ministers en ambtenaren en het hele reisschema van de delegatie in Groot-Brittannië en Noord-Ierland werden ook gecoördineerd door het wapenbedrijf, dat tevens de hotelkosten op zich nam. Zie voor gegevens: J. PELEMAN, Beursgenoteerde huurlingen in Bougainville, *IPIS-Informatief*, Vol. 16 Nr. 3, september 1997

⁴² Khareen PECH, *Executive Outcomes A Corporate Conquest*. Draft paper presented at the 5 Mardi 1998 ISS Conference in Pretoria.

- assistentie voor "clandestiene oorlogsvoering"
- de opleiding van "freedom-fighters" (de term werd gebruikt door het apartheidsregime en door Ronald Reagan om bevriende rebellenbewegingen zoals de contra's in Nicaragua, de mujahedin in Afghanistan of Renamo en Unita in Zuidelijk Afrika te onderscheiden van andere rebellen- of bevrijdingsbewegingen)
- de levering van "alle mogelijke" wapens en uitrusting
- de uitvoering van "clandestiene sabotage-acties"
- de uitvoering van "specifieke destabilisatie-operaties achter vijandige linies"
- de uitvoering van politieke propaganda-operaties
- het ontketenen van "totale guerrilla-oorlog in vijandelijk gebied"

Kortom, het bedrijf voerde privaat uit wat het CCB daarvoor als een overheidsagentschap had uitgevoerd.

Maar het zou misleidend zijn EO als een private militaire eenheid *tout court* of te schilderen. Vanaf het begin van de jaren '90 voerde EO een aantal contracten uit voor Zuid-Afrikaanse diamantondernemingen. Er zijn voldoende aanwijzingen die bevestigen dat EO vooral werkte als een private inlichtingendienst voor het imperium van de Brits-Zuid-Afrikaanse diamantkartels *De Beers* en *Anglo American*.

In 1992-93 sloot CCB'er Lafras Luitingh zich aan bij Barlow. Luitingh werd op dat moment gezocht door de Zuid-Afrikaanse autoriteiten in verband met de moord, wellicht gepleegd door het CCB, op ANC-activist David Webster in Johannesburg in 1989. Luitingh zat in Angola op het moment dat de verkiezingen die door het MPLA werden gewonnen UNITA opnieuw naar de wapens deed grijpen. De oorlog barstte opnieuw los en UNITA wist in een mum van tijd bijna driekwart van het grondgebied in te nemen. De rebellenbeweging controleerde niet enkel de diamantregio, vanouds een bron van private inkomsten voor UNITA-leider Savimbi, maar hield nu ook een aantal belangrijke oliesteden en de enige raffinaderij van het land in de stad Soyo bezet zodat de centrale MPLA-regering haar belangrijkste inkomstenbron verloren zag gaan. Barlow en Luitingh werden daarop benaderd door Anthony Buckingham en Simon Mann, twee Britten met een militaire achtergrond die een succesvolle carrière in de petroleumbranche hadden opgebouwd. De alliantie tussen de zakenlui en de apartheidsveteranen leidde tot de creatie van *Executive Outcomes* als een commercieel militair bedrijf

EO slaagde er in de petroleumsteden terug te heroveren en het militaire evenwicht te doen omslaan in het voordeel van het MPLA. De rebellenbeweging UNITA kwam dermate verzwakt uit de confrontatie met *Executive Outcomes* dat Savimbi in november 1994 het vredesakkoord van Lusaka ondertekende. Het contract ter waarde van tientallen miljoenen dollars met EO werd gefinancierd door de oliebedrijven van Buckingham en Mann en door *Sonangol*, de petroleumholding van de Angolese overheid. De EO-bedrijfsleiders recruteerden Angolezen uit de vroegere Buffalo- en verkennersbataljons waarmee ze nog aan de zijde van UNITA gestreden hadden. Ook ontevreden Zuid-Afrikanen uit de inlichtingendiensten, het leger en de politie die met lede ogen moesten toezien hoe De Klerk en Mandela apartheid ontmantelden traden in dienst bij *Executive Outcomes*. EO had niet enkel een uitstekende kennis van het terrein en van de UNITA-strategie. Het contract met het huurlingenbedrijf voorzag tevens in gesofisticeerde uitrusting, communicatie-apparatuur en zware gevechtshelikopters en jets waarmee de hoofdkwartieren van de rebellen bestookt werden. Het private inlichtingennetwerk van EO was dermate efficiënt dat de huurlingen er zelfs bijna in slaagden om de immer gladde Jonas Savimbi zélf om het leven te brengen.

De Angola-operatie betekende ook een overwinning voor de EO-marketingdirecteurs maar in 1995 begon Washington zich zorgen te maken over de invloed van het Zuid-Afrikaanse bedrijf in Angola. Tijdens de ontmoeting in Washington tussen president Clinton en de Angolese president Dos Santos eisten de VS het vertrek van de huurlingen. Volgens sommige waarnemers had dit vooral te maken met

de vrees van de Amerikanen voor concurrentie op de wapenmarkt. EO heeft zijn eigen kanalen voor wapenhandel en kan daarvoor terugvallen op goede contacten in het milieu van de Zuid-Afrikaanse wapenindustrie en de vroegere clandestiene netwerken van apartheid. Nick Palm, een van de bestuurders die zich in 1995-96 bij Barlow en Luitingh voegden, is een vroegere aankoopdirecteur van het Zuid-Afrikaanse wapenconsortium *Armcor*. Of ook de Britse wapenmakelaar *Technical Aviation* tot het netwerk van EO behoort is niet duidelijk. In 1995 nam de *Royal Air Force* twee Andover-transportvliegtuigen uit dienst. Het ministerie van Defensie verkocht de toestellen aan *Technical Aviation* dat ze vervolgens liet registreren in Angola en Sierra Leone om ze door te leasen aan *Executive Outcomes*⁴³.

EO's oorlogsbusiness

De Amerikaanse regering eiste niet enkel het vertrek van EO uit Angola maar onderhandelde via de vroegere onderminister voor Afrikaanse zaken, Herman Cohen, ook een contract voor één van de Amerikaanse concurrenten van EO, *Military Professional Resources Inc.* (MPRI)⁴⁴. Maar toen de Angolese regering in januari 1996 formeel het vertrek aankondigde van *Executive Outcomes*, betekende dat niet het einde van de aanwezigheid van de Zuid-Afrikanen in Angola. Tijdens de operaties in Angola hadden Barlow en zijn partners een web van bedrijven opgericht, voornamelijk geregistreerd in Pretoria en Londen maar ook in Angola zelf. Een aantal van die bedrijven was actief in de private bewakingsindustrie, de wapenhandel of de ontmijningsbusiness maar de coalitie met de Britse zakenman Anthony Buckingham leidde ook tot de oprichting van diamant-, olie en gas-, constructie-, toeleverings- en agrobedrijven, een eigen luchtvaartmaatschappij en tot nieuwe partnerakkoorden met internationale financiers.

Een groot aantal van de EO-werknemers bleef dan ook achter in Angola, zij het als werknemers van een van die andere bedrijven. Hiermee werd de basis gelegd voor een permanent beschikbaar contingent van kandidaat-huurlingen die tussen twee opdrachten door niet werkloos hoefden te wachten. Bovendien leek het er op alsof EO zich had teruggetrokken uit Angola terwijl de mijnbouw- en oliefirma's toch nog contracten hadden lopen met andere beveiligingsfirma's uit hetzelfde netwerk, zoals *Saracen International*, *Teleservices*, *Alfa 5* en *Lifeguard*. Deze bedrijven voeren eerder defensieve bewakingstaken uit maar blijven een betrouwbare bron voor het private inlichtingennetwerk van EO en garanderen ook een blijvende interactie met de Angolese overheid.

In Angola zijn tientallen buitenlandse bewakingsbedrijven aan het werk in de grondstoffenregio's. Een aantal van die bedrijven, zoals bijvoorbeeld *Teleservices* en *Saracen*, telt onder zijn aandeelhouders niet enkel mensen van *Executive Outcomes* maar ook Angolese hoge officieren en politici. Eind 1995 had UNITA vier Zuid-Afrikanen gevangen genomen die voor het diamantbedrijf *Afro Mineiro* als bewakers werkten. UNITA meende dat het om huurlingen ging maar de Zuid-Afrikaanse werkgever ontkende dat. Later bleek dat *Afro Mineiro* een dochterfirma van *Executive Outcomes* was⁴⁵. In september 1997 werd weer een ex-werknemer van EO Angola uitgezet. Het ging om Wynand du Toit die zich naar eigen zeggen enkel nog bezig hield met zijn runderfokkerij van 6.000 hectaren, maar hij was geen onbekende voor het MPLA-regime. In 1985 werd hij Angola's beroemdste gevangene nadat hij met een commando van Zuid-Afrikanen geprobeerd had de olieplatforms in de Angolese enclave Cabinda in brand te steken⁴⁶. In 1998 werden opnieuw piloten van *Executive Outcomes*, doorgaans Russen, Israëli's of Zuid-Afrikanen, in Angola gesignaleerd. Ze zouden sinds het VN-embargo dat in november 1997 tegen UNITA werd ingesteld, het Angolese luchtruim beveiligen tegen illegale wapenleveranties vanuit Zuidelijk Afrika naar UNITA. De Zuid-Afrikaanse krant *Mail & Guardian* suggereerde toen dat de piloten met medeweten van de Verenigde Staten én de Verenigde Naties opereerden.

⁴³ Africa Confidential, 15 March 1996, p. 8.

⁴⁴ Zie hierover eerdere IPIS-publicaties, brochures 99 en 103. Herman Cohan heeft een lobbybedrijf Cohen & Woods dat voornamelijk de representatie in Washington verzorgt van Afrikaanse staatshoofden of oppositiebewegingen. Ook de MPRI-contracten voor Afrika worden via hem onderhandeld.

⁴⁵ Hitches delay return of four SA men held by Unita Troops. *Saturday Star*, 10 July 1996.

⁴⁶ Peta THORNYCROFT, Angola throws out mercenary-turned-farmer Du Toit, *Electronic Mail & Guardian*, Johannesburg, South Africa, September 26, 1997:

Het contract met Strasser

Een aantal huurlingen die hadden deelgenomen aan de Angola-operaties in 1993-1995 vertrokken rechtstreeks naar Sierra Leone, waar in maart en april 1995 een eerste EO-team van 40 man neerstreek. Het waren de eigenaars van het diamantbedrijf *Branch Energy*, Michael Grunberg en Anthony Buckingham, die president Strasser in contact hadden gebracht met EO. Dat gegeven is belangrijk. *Executive Outcomes* ontkent ten stelligste dat het deel uitmaakt van een kartel waarvan ook mijnbouwbedrijven als *Branch Energy*, *Branch Mining*, *Ranger Oil* of *Heritage Oil and Gas* deel uitmaken. Het is niettemin zo dat deze grondstoffenfirma's telkens opduiken in de conflictregio's waar de private militaire adviseurs van EO werkzaam zijn. De zakenlui die in dit kartel de dienst uitmaken zijn de Brit Anthony Buckingham en de Canadese beursgoeroe Robert Friedland, een vroegere partner van Jean-Raymond Boulle.

Het contract dat de Sierraleoonse junta afsloot met EO/Branch, voorzag in drie objectieven. In de eerste plaats moest de opmars van de RUF-rebellen gestuit worden zodat het onmiddellijke gevaar voor de inname van Freetown bezworen werd. Ten tweede moest de diamantstreek rond Koidu heroverd worden. De derde opdracht was de lokalisering en vernietiging van het hoofdkwartier van de rebellen.

Nog voor eind april was het gevaar voor de hoofdstad geweken. Eenheden van het leger, omkaderd door officieren van *Executive Outcomes* en met luchtsteun van de private luchtmacht van EO slaagden er na drie dagen van intense gevechten in om de rebellen op de vlucht te jagen⁴⁷. De opmars naar Koidu verliep al even gesmeerd. In juni 1995 ging de operatie van start. Na amper een week werd Koidu heroverd. Honderden rebellen waren daarbij gedood maar de verliezen aan de kant van de regeringssoldaten en de huurlingen waren erg beperkt: twee dode en vijf gewonde soldaten en drie gewonden bij het personeel van *Executive Outcomes*. Na inname van de belangrijkste diamantregio's werd ook de mijnsite van *Sierra Rutile* heroverd op de rebellen.

Er is inmiddels veel geschreven over de operaties van EO in deze periode maar de meest accurate informatie blijft die van Jim Hooper, de huurlingenjournalist die ter plaatse poolshoogte ging nemen en zelfs deelnam aan enkele van de operaties⁴⁸. Uit zijn verslagen blijkt dat de operaties die door EO geleid werden zo succesvol waren omdat de rebellen erg slecht uitgerust waren. EO's ervaringen in de operaties van Zuid-Afrika's gevreesde geheime diensten en de gesofisticeerde communicatie-, radarapparatuur en nachtkijkers waarover de huurlingen beschikten, maakten het mogelijk de rebellenposities in kaart te brengen. De EO-huurlingen waren kennelijk ook erg bedreven in het ondervragen van gevangenen en bouwden een inlichtingennetwerk uit waarvoor de Kamajo-stammen werden ingezet.

De Kamajo zijn traditionele jagers met een uitstekende kennis van het oerwoud. Het initiatief om de Kamajo in te zetten in de strijd tegen het RUF kwam van kapitein Hinja Norman. Norman, een voormalig Sierraleoons officier die een Britse opleiding had genoten bij de NAVO-troepen in Duitsland, had sinds een paar jaar een lokale Kamajo-militie in het leven geroepen om Tetu Bogor, een gebied ten zuiden van Bo, te verdedigen tegen de rebellen en tegen plundersaars van het leger. Volgens sommige bronnen was deze privé-militie zo'n 5000 man sterk op het moment dat de Zuid-Afrikanen neerstreken. De Kamajo werden verder bewapend en gingen functioneren als de ogen en oren van EO. Onmiddellijk na hun aankomst waren militaire instructeurs van *Executive Outcomes* ook begonnen aan de opleiding en herstructurering van speciale eenheden binnen het uiterst inefficiënte en corrupte Sierraleoonse leger.

⁴⁷ Jim HOOPER, *Executive Outcomes in Sierra Leone*. RAIDS Nr. 137, October 1997, pp. 21-27.

⁴⁸ Jim HOOPER, *Sierra Leone: The War Continues*. *Jane's Intelligence Review*, January 1996; Jim HOOPER, *Peace in Sierra Leone: A Temporary Outcome?* *Jane's Intelligence Review*, February 1997; Jim HOOPER, *Executive Outcomes in Sierra Leone*. RAIDS Nr. 137, October 1997.

Voorts beschikten de huurlingen in Sierra Leone over twee zware gewapende Mi-17 transporthelikopters die snelle troepenverplaatsingen en bevoorrading mogelijk maakten. Verder waren er ook twee Andover-vliegtuigen en de in januari aangekochte Mi-24s. Hoe deze Oost-Europese gevechtshelikopters, "vliegende tanks" worden ze genoemd, gefinancierd werden is niet duidelijk. Wel is zeker dat de Wit-Russische piloten en onderhoudslui gerekruteerd werden via *Soruss Airlines*. *Soruss*, een Russisch cargobedrijf was deels eigendom van Steven Bio, de broer van brigadier Julius Maada Bio die de stafchef van het leger en de vertrouwensman van *Executive Outcomes* in Sierra Leone was. Verder werden voor logistieke functies Boeing-toestellen geleased van *Ibis Air*, het luchtvaartbedrijf dat dezelfde eigenaars heeft als *Executive Outcomes* en dat vooral opereert vanuit de depots van *Denel*, Zuid-Afrika's belangrijkste wapenproducent. De meeste gevechtsoperaties werden ook gecoördineerd met de Nigeriaanse troepen van de ECOMOG-vredesmacht die met Nigeriaanse Alphajets luchtsteun boden tijdens de operaties van de huurlingen en het regeringsleger. Tenslotte werden pantserwagens en jeeps uit de stocks van het leger uitgerust met machinegeweren.

Daartegenover stond het RUF-rebellenleger dat enkel over een erg beperkt aantal kleine wapens beschikte (tweederde van de rebellen waren ongewapend) en nagenoeg geen munitie had. Het succes van de Zuid-Afrikaanse huurlingen is vanuit dit perspectief weinig verrassend. Jim Hooper maakt gewag van tal van verrassingsaanvallen met zware artillerie en luchtsteun, tegen dorpen, waarbij telkens honderden rebellen gedood werden, terwijl de huurlingen en de Sierraleoonse troepen nauwelijks verliezen telden.

"Verkiezingen"

Inmiddels had de internationale gemeenschap de druk opgevoerd en de junta van Valentine Strasser aangezet om democratische verkiezingen te organiseren, die voorzien waren in februari 1996. De 64 jarige Ahmad Tejan Kabbah kwam na twee rondes als sterkste uit de bus, met 60% van de stemmen. Kabbah had als VN-medewerker gewerkt en was een ervaren politicus die kandideerde voor 's lands oudste partij, de Volkspartij van Sierra Leone. De Volkspartij had ook bij de parlementsverkiezingen in februari de meeste stemmen gehaald. Aan de vooravond van de verkiezingen was Valentine Strasser door zijn stafchef, brigadier Bio, afgezet en op een vliegtuig naar Guinee gezet, van waaruit hij naar zijn villa in Groot-Brittannië vluchtte. Naar verluidt was deze coup het werk van *Executive Outcomes* om het verkiezingsproces te redden. Meer kritische waarnemers gaan ervan uit dat Bio de sterke man was waarmee *Executive Outcomes* onderhandse contracten andelde en dat Valentine Strasser stilaan een ongewenste getuige was geworden van de wijze waarop buitenlandse investeerders werden aangetrokken⁴⁹.

In de paar overgangsmaanden dat Bio het land bestuurde, werd er inderdaad in ijltempo een privatiseringsprogramma doorgevoerd waarbij het leek of de nationale rijkdommen van Sierra Leone als een soort oorlogsbuit verdeeld werden. Zo werd de enige olieraffinerij verkocht aan de *Nigerian National Petroleum Corporation*, een bedrijf dat grotendeels gecontroleerd werd door de entourage van Nigeria's sterke man, generaal Abacha. Andere staatseigendommen gingen over in handen van buitenlandse investeerders die bondgenootschappen sloten met de juntaleden of met firma's uit het bedrijvencluster rond *Executive Outcomes*.

Financiering

Dat brengt ons bij de financiering van het huurlingencontract. Hoe kon het Strasser-regime, zonder enige inkomsten van betekenis, twee gevechtshelikopters voor 9 miljoen \$ kopen en hoe werd *Executive Outcomes* betaald?

De ruim 200 huurlingen die medio 1995 in Sierra Leone actief waren kostten 2 miljoen \$ per maand. Tegen december 1995 zat de junta in nauwe schoentjes toen de eerste berichten over een nakende coup poging begonnen te circuleren. *Executive Outcomes* zette de junta onder druk om met de betalingen te beginnen. Het verschuldigde bedrag bedroeg inmiddels 15,9 miljoen \$. EO dreigde

⁴⁹ William RENO, Warlord. Politics and African States: London, Lynne Runner; 1998, pp. 130-131.

ermees het land te verlaten. Op dat moment was de rebellenbeweging weliswaar teruggedrongen, maar niet volledig uitgeschakeld. Het vertrek van EO zou ongetwijfeld geleid hebben tot een wederinname van de mijnbouwregio en de mislukking van het verkiezingsproces. Hoe en welke garanties EO kreeg blijft onduidelijk maar aangenomen wordt dat het Strasser-regime zich verplicht zag diamantconcessies aan *Branch Energy* te geven, dat niet toevallig deel uitmaakte van de holding-maatschappij waarvan ook *Executive Outcomes* deel uitmaakte.

Ook *Sierra Rutile* zou tussenkomen in de betalingen maar de jaarlijkse belasting die het bedrijf aan de staat verschuldigd was, werd enkel betaald als de mijn kon opereren en de heropening van de mijn werd alsmear uitgesteld (tot op heden zelfs). Sierraleonese journalisten van de *Standard Times*, een onafhankelijke krant in Freetown, die vragen stelden over de financiering van de huurlingenoperatie en de mogelijke banden met *Branch Energy*, werden koudweg gearresteerd door de militairen⁵⁰.

De Zuid-Afrikaanse *Mail & Guardian* was de eerste krant die de aanwezigheid van de EO-huurlingen in Sierra Leone grondig onderzocht. Gevraagd naar de financiering had een woordvoerder van Strasser beweerd dat de nieuwe concessie die met *De Beers* was overeengekomen volstond om de huurlingen te betalen, maar dat bleek niet te kloppen. De krant suggereerde dat een aantal Westerse landen tezamen met het IMF een schuldherschikking met de junta waren overeengekomen, "om een tweede Liberia te vermijden"⁵¹.

De kwestie van de financiering van EO's operaties bleef dus een vraagteken, tot de Canadese krant *Globe & Mail* in maart 1997 met een verhaal kwam over de betwisting van een diamantconcessie in Koidu. Volgens de krant was de concessie toegewezen aan *Sunshine Mining* van Jean-Raymond Boule. *Branch Energy* (inmiddels omgedoopt tot *DiamondWorks Ltd.*) reageerde onmiddellijk en publiceerde een communiqué dat verspreid werd op de beurs van Vancouver, waar het bedrijf genoteerd staat. In het communiqué wordt duidelijkheid verschaft over de Koidu-concessie. Het bedrijf liet weten dat *Branch Energy* een 25 jaar durend leasing-akkoord had gesloten met de junta dat op 22 juli 1995 geregistreerd werd in Freetown, drie maanden dus na aankomst van de eerste EO-huurlingen⁵². Tussen de officiële registratie van een dergelijk akkoord en de eerste onderhandelingen verlopen doorgaans enkele maanden. We kunnen dus aannemen dat *Branch Energy* en *Executive Outcomes* eenzelfde belang dienden en dat de prijs die Sierra Leone in natura moest betalen voor de Zuid-Afrikaanse "peacekeepers" onevenredig groot was. De Koidu-lease was immers slechts één van de zes concessies die Branch in de wacht sleepte.

Branch Energy kreeg 60 procent van de aandelen, 30 procent gingen naar de overheid en de overige 10 procent was voorzien voor lokale investeerders. Het contract voorzag in een onmiddellijke investering van 6 miljoen \$ en verdere investeringen van 80 miljoen \$, na bodemprospecties en haalbaarheidsstudies (de zogenaamde "due diligence study" in het mijnbouwjargon). Afgaand op communiqués en een prospectus van *Branch (DiamondWorks)* is de Koidu-lease alleen al goed voor diamantreserves ter waarde van 1,2 miljard \$⁵³. Het bondgenootschap tussen de mijnbouwbedrijven en de huurlingen die er alles aan deden om de diamantregio veilig te houden bood dus nieuwe perspectieven voor de junta. Daar tegenover staat dat *Executive Outcomes* en de mijnbouwbedrijven in hun kielzog, de junta en de latere democratisch verkozen president Kabbah in een houdgreep hielden. Toen EO Sierra Leone officieel verliet in de eerste weken van 1997, stond de rekening op 35,3 miljoen \$.

Hoedanook, de huurlingenoperatie bracht Sierra Leone zeer zeker een broodnodige adempauze in de intussen vier jaar durende oorlog. De militaire instructeurs van EO maakten ook komaf met de rekrutering van kindsoldaten voor de strijdkrachten en de huurlingen werden door grote delen van de bevolking als bevrijders bejubeld. Ook de aanwezige noodhulporganisaties en de internationale gemeenschap stelde de aanwezigheid van de huurlingen op prijs.

⁵⁰ Jeremy HARDING, *The Mercenary Business: 'Executive Outcomes'*. Review of African Political Economy, Nr. 71, pp. 87-97, 1997.

⁵¹ Edward O'LOUGHLIN, *SA Mercenaries conquer Africa*. Weekly Mail & Guardian, 4 August 1995.

⁵² "DiamondWorks Confirms legal Rights to Koidu Diamond property." Vancouver, Canada NewsWire, 3 March 1997

⁵³ Prospectus, *DiamondWorks Ltd.*, Vancouver BC, Canada, October 1997.

Half 1996 waren in Ivoorkust onderhandelingen van start gegaan tussen de restanten van het RUF en de regering van Sierra Leone. In oktober 1996 hadden Sierraleonese troepen onder EO-commando het hoofdkwartier van de rebellen platgegooid. Het RUF was nu volledig gedecimeerd. Van de oorspronkelijke 4000 rebellen waren er een kwart naar de buurlanden gevlucht en een kwart gedood. In november 1996 ondertekende Foday Sankoh dan ook het vredesakkoord in Abidjan.

Maar ondanks de training die *Executive Outcomes* geleverd had, luidde het vertrek van de huurlingen in januari 1997 een nieuwe periode van instabiliteit in. Nog voor het einde van 1996 waren er al minstens twee pogingen tot staatsgreep bezworen. De laatste, op 16 december 1996, werd gepleegd door vroegere lijfwachten van stafchef Maada Bio. Ook diens broer en de WitRussische helikopterpiloten van *Soruss Airlines* werden gearresteerd en later het land uitgezet.

Sierra Leone was voor zijn binnenlandse veiligheid dermate afhankelijk geworden van het Zuid-Afrikaanse bedrijf dat het na het vertrek van EO een kwestie van maanden was voor het land opnieuw door chaos en anarchie getroffen werd. Ongetwijfeld hadden de door het IMF verplichte verhoging van de rijstprijzen en de afschaffing van de rijstsubsidies voor de militairen daar alles mee te maken. De schuld aan *Executive Outcomes* was even hoog als het jaarlijkse defensiebudget van Sierra Leone en de plannen van president Kabbah om het leger te halveren raakten uiteraard een gevoelige snaar bij de militairen. Bovendien dwongen het IMF en de Wereldbank Sierra Leone in deze cruciale periode van wederopbouw en demobilisatie tot een streng bezuinigingsbeleid, terwijl bedrijven als *Sierra Rutile* en *SIEROMCO* kredieten kregen om hun operaties opnieuw op te starten én bewakingsbedrijven, doorgaans gelieerd aan *Executive Outcomes*, onder de arm te nemen. *Branch Energy* werkte in Sierra Leone met *Lifeguard*, een bewakingsbedrijf waarvoor voormalige werknemers van *Executive Outcomes* werkten, wachtend op een volgend huurlingencontract.

Ook andere, vooral Britse en Canadese mijnbouwbedrijven vonden de weg terug naar Sierra Leone, terwijl een van de vroegere partners van Jean Raymond Boulle in Freetown een hotel opende om de nieuwe stroom van rijke buitenlanders op te vangen. Van deze laatste, Roger Crooks, zou later blijken dat hij Sierra Leone gebruikte als uitvalsbasis voor zijn intercontinentale wapenhandelstransacties. Crooks beschikte sinds 1991 over een diplomatiek paspoort om, aldus een communiqué van het kabinet van de Sierraleonese president, in naam van de Sierraleonese staat met Iran te onderhandelen⁵⁴. Het kapot geschoten en geplunderde land was dus weer meer dan ooit een toevluchtsoord voor huurlingen, geheime diensten en gewiekste zakenlui geworden, zij het deze keer onder een democratisch verkozen regime dat door de internationale gemeenschap werd gesteund.

De opstand van de sobels

Voor de meeste waarnemers was het dan ook geen verrassing dat president Kabbah op 25 mei 1997 door een stel volstrekt onbekende onderofficieren het land werd uitgejaagd. Het vredesakkoord was in de loop van het voorjaar zowel door het RUF als door elementen van de strijdkrachten uitgehold en Sankoh Foday was in maart in de Nigeriaanse hoofdstad Lagos gevangen genomen wegens verboden wapenbezit. Nigeria, dat de West-Afrikaanse vredesmacht ECOMOG domineerde, was een fel tegenstander van zowel het RUF als van Charles Taylor in Liberia. Nigeriaanse troepen waren, krachtens een bilateraal akkoord, in Sierra Leone gelegerd om er de presidentiële ambtswoning, de luchthaven en andere belangrijke gebouwen te bewaken. Ze konden echter niet voorkomen dat een groep lagere officieren de zwaar bewaakte gevangenis in Freetown bestormde en er honderden gevangenen bevrijdde, waaronder veel militairen die er van verdacht werden deel te hebben genomen aan eerdere coup pogingen tegen de nieuwe president. Een van de bevrijde militairen, majoor Johnny Paul Koromah, werd naar voor geschoven als het hoofd van de nieuwe junta.

Koromah was een onbekende officier van 33 die opleidingen had genoten in Groot-Brittannië, Nigeria en Ghana en die de commandant was van het militaire bataljon dat de *Sierra Rutile*-mijn bewaakte.

⁵⁴ "Roger Dale Crooks was issued Diplomatic Passport Number D0023314 on 15th November, 1991, on the authorization of former President Joseph Saidu Momoh in a letter dated 14th November 1991. (...) to "enable the holder to travel to the Islamic Republic of Iran on behalf of the Government of Sierra Leone." Office of the President, State House, Freetown, 26th May 1998.

Aanvankelijk scheen het nieuwe militaire bewind, dat zichzelf de Revolutionaire Raad van de Strijdkrachten noemde, te hopen op steun van Nigeria. In een eerste decreet werd ook de terugkeer geëist van officieren die na vermeende coup pogingen het land waren uitgezet. De nieuwe junta riep ook Brigadier Maada Bio op om uit ballingschap terug te keren. Bio hield zich, net als Valentine Strasser, intussen schuil in Groot-Brittannië. De twee gewezen militaire leiders werden ervan verdacht minstens 982.000 \$ te hebben verdiend met een handeltje in Sierraleonse paspoorten die door een Chinese zakenman werden verhandeld in Hongkong. De twee hadden daarvoor geheime rekeningen geopend in Zwitserland, Ghana en op de Kanaaleilanden⁵⁵. In hoeverre deze vermeende bondgenoten van Koromah ook werkelijk mee achter de coup zaten, bleef verder onduidelijk.

De nieuwe junta kon wel rekenen op steun van de RUF-rebellen die zich bij hen aansloten nadat Koromah RUF-leider Sankoh Foday een ministerzetel had aangeboden. In de weken die volgden op de staatsgreep werd duidelijk dat de opstandige militairen voornamelijk wrok koesterden tegen de democratisch verkozen president vanwege diens bondgenootschap met de Kamajomilities en de huurlingen van *Executive Outcomes*. Kabbah werd verweten dat hij de huurlingen en de Kamajo als een private presidentiële garde gebruikte. De verdreven president had zijn nieuwe minister van Defensie en zijn nieuwe stafchef opgedragen de troepenmacht te halveren. Die maatregel had veel kwaad bloed gezet, temeer omdat de Kamajo-milities niet ontwapend werden en op veel plaatsen in het land de facto de ordehandhaving waarnamen. Dat had in afgelegen gebieden al geleid tot bloedige botsingen met groepjes militairen die zich, net als de rebellen, schuldig maakten aan plunderingen en illegale diamantdelving en smokkel.

Maar behalve het bondgenootschap met de RUF-rebellen had de nieuwe militaire regering weinig vrienden. De coup leidde tot heel wat felle internationale reacties. Frankrijk, Groot-Brittannië en de VS riepen hun burgers op Sierra Leone te verlaten en veroordeelden in scherpe bewoordingen de staatsgreep. Britse en Amerikaanse mariniers moesten einde mei 1997 zelfs riskante evacuaties op touw zetten en ook de Libanese gemeenschap verliet in allerijl het land. De Nigeriaanse regering zond in alle discretie vertegenwoordigers naar Freetown om in te praten op de coupplegers, zodat verondersteld kan worden dat Koromah initieel wel goede contacten onderhield met Nigeria's militaire bewind.

Op het ogenblik van de staatsgreep waren al 900 Nigeriaanse militairen in Sierra Leone gelegerd, als onderdeel van de ECOMOG-vredesmacht voor Liberia. Op 26 mei 1997 arriveerden zeventienhonderd nieuwe Nigeriaanse militairen in Freetown en op 31 mei stuurde ook Guinée ruim 1.500 soldaten om de Nigeriaanse troepenmacht te versterken. Voorstellen van Nigeria om, met instemming van de junta, belangrijke gebouwen en centra te bewaken werden afgewezen zodat de chaotische situatie begin juni nog verder verslechterde toen Nigeriaanse troepen de hoofdstad begonnen te bombarderen vanaf marineschepen voor de kust. Deze militaire operatie werd goedgekeurd op de top van de Organisatie van Afrika Eenheid (OAE) die op dat ogenblik in Harare gehouden werd. De OAE machtigde Ecomog om met een peace-enforcement operatie een einde te maken aan de coup in Sierra Leone⁵⁶.

Tegen half juni had Nigeria bijna 5.000 troepen gelegerd in Sierra Leone maar de toestand verbeterde niet, ook niet nadat de junta instemde met de ontplooiing van de vredesmacht en een VN-waarnemersmacht om de rust in het land te herstellen. Intussen braken in het oosten van het land ook hevige gevechten uit tussen regeringssoldaten en militaire facties die trouw waren aan de verdreven president Kabbah. Militairen en rebellen trokken plunderend en brandstichtend door de hoofdstad en tienduizenden Sierraleonezen vluchtten naar de buurlanden, terwijl in Freetown het economische leven volledig stilviel.

De staat bestond niet meer, het leger viel nog verder uiteen in verschillende facties die elkaar naar het leven stonden in hun strijd om geroofde en geplunderde goederen.

⁵⁵ Sierra Leone News, News Archives september 1996. Nieuwsberichten zijn te vinden op Sierra Leone Web: www.sierra-leone.org/slnews

⁵⁶ Zimbabwe: OAU summit ends with promise to get 'tougher' on coups. South African Press Agency; 4 June 1997.

LONDEN, WASHINGTON, VANCOUVER EN DE DIAMANTHUURLINGEN

Op 11 juli werd Sierra Leone tijdens een vergadering in Londen geschorst als lid van het Gemenebest. Groot-Brittannië en de Verenigde Staten leken vast van plan de junta te isoleren. De Nigeriaanse krant *The Daily Times* had op 31 mei 1997 bericht dat de Amerikaanse militaire attaché in Freetown bevestigde dat de VS "elke Nigeriaanse actie om het burgerbewind in Sierra Leone opnieuw te herstellen ondersteunde", hoewel het Witte Huis zich in meer bedekte termen uitliet over diplomatieke oplossingen⁵⁷. Ook Groot-Brittannië, zo zou later blijken, onderhield goede contacten met de militairen in Lagos, ondanks de officiële uitsluiting van Nigeria uit het Gemenebest en het wapenembargo tegen de Nigeriaanse regering. De persoonlijke uitnodiging van de Britse premier Tony Blair voor de verdreven president Kabbah op de jaarlijkse vergadering van staatshoofden van het Gemenebest in Edinburgh, maakte duidelijk welke optie Londen voorstond. Voor generaal Abacha van Nigeria was de crisis in Sierra Leone uiteraard een prima gelegenheid om zelf uit het isolement te raken, hoewel het nogal bedenkelijk was dat uitgerekend een brutaal militair regime als dat van Abacha heimelijk gesteund werd om de democratie in Sierra Leone te herstellen.

Achter ECOMOG

Maar de militaire tussenkomst van de door Nigeria gedomineerde ECOMOG-vredesmacht was enkel de zichtbare kant van een veel bredere inspanning om de crisis in het diamantrijke Sierra Leone te bezweren. Op 24 juni 1997 organiseerde het Amerikaanse *Defence Intelligence Agency* (DIA), de militaire inlichtingendienst, een Afrika-symposium in Washington over "The Privatisation of Security in Sub-Sahara Africa".

Hoewel georganiseerd door een van de meest discrete van alle geheime diensten in de VS, ging het om een relatief open symposium waarvoor ook academici en vertegenwoordigers van mensenrechtenorganisaties uitgenodigd waren. De belangrijkste aanwezigen echter waren de directeurs van *Executive Outcomes* en van twee andere huurlingenbedrijven, MPRI en *Sandline*. Hoewel tijdens het symposium enkel een klassieke gedachtenwisseling plaatsvond over de inzet van "militaire bedrijven" om bijvoorbeeld voedselkonvooien te begeleiden, mogen we veronderstellen dat in de marge van deze conferentie veel concretere dingen op het spel stonden. IPIS beschikt over een kopie van de deelnemerslijst van het symposium. Wat ons vooral opviel, was de aanwezigheid van *Sierra Rutile America* en van de gewezen Britse luitenant-kolonel Tim Spicer van *Sandline International*.

Het was op zich al vreemd dat de Amerikaanse inlichtingendiensten zondermeer huurlingen uitnodigen voor symposia. Huurlingen zijn immers krachtens het internationaal recht misdadigers die ook als dusdanig behandeld moeten worden. Maar de aanwezigheid van Spicer riep nog meer vragen op. Tim Spicer is de directeur van *Sandline International*, een in Londen gevestigd "consultancy"-kantoor dat nauw verbonden is aan *Executive Outcomes*. In met' 1997, nauwelijks een maand voor het symposium, zat Spicer nog in een militaire gevangenis in Papua Nieuw Guinea, wegens het organiseren van een huurlingenoperatie en de clandestiene levering van wapens aan het eiland⁵⁸. Michael Grunberg, de man van *Branch Energy* die in Sierra Leone onderhandeld had over het contract met de Zuid-Afrikaanse huurlingen, was ook van de partij op het DIA-symposium, als vertegenwoordiger van ... *Sandline International*.

Nauwelijks een maand na het Washington-symposium, op 1 augustus 1997, pakte de Canadese krant *The Globe and Mail* uit met een verhaal over Tim Spicer⁵⁹. Spicer was half juli in Canada gearriveerd om er te onderhandelen over een nieuwe staatsgreep in Sierra Leone om Kabbah opnieuw in het zadel te

⁵⁷ Sierra Leone Web, News Archives, 31 May 1997

⁵⁸ Zie voor de operatie in PNG: Johan PELEMAN, *Huurlingen veroveren de wereld*. Amsterdam, Onze Wereld december 1997, pp. 20.25.

⁵⁹ Allan ROBINSON e a. *Mercenaries Eye Sierra Leone: Vancouver company helps ousted government plot counter coup in the land of diamond*. *The Globe and Mail*, August 1, 1997.

helpen. De financier van de operatie was ene Rakesh Saxena die, zo toonden documenten, al 70.000 \$ had betaald voor een voorbereidende studie over de paramilitaire operatie. De volgende dag, op 2 augustus, volgde de Vancouver Sun met bijkomende gegevens over de deal tussen Spicer en Saxena⁶⁰.

Saxena vertegenwoordigde blijkbaar een groep zakenlui met belangen in West-Afrika en had volgens de krantenartikels financiering voor een huurlingenoperatie en wapens beloofd aan president Kabbah, in ruil voor diamantconcessies in Sierra Leone. Het was geen kwade investering. Het contract voor de wapens en de huurlingen bedroeg zo'n 10 miljoen dollar terwijl de diamantconcessies die Saxena als wederdienst eiste van de verdreven president een waarde van 150 miljoen \$ hadden. President Kabbah, die in Guinee verbleef, ontkende de berichten aanvankelijk maar de documenten waarover de kranten beschikten lieten er geen twijfel over bestaan dat er minstens onderhandeld was over een dergelijk contract en dat *Sandline* vanuit Londen als vertegenwoordiger optrad van *Executive Outcomes*. Later bleek dat ook *Sandline* nieuwe concessies voor *Branch Energy* eiste van Kabbah, in ruil voor de staatsgreep⁶¹.

Vredesstichter Saxena

Sandline en EO zijn bedrijven die voortdurend in de weer zijn om de wereld te doen geloven dat ze een goed alternatief vormen voor VN-vredesoperaties en dat ze enkel met internationaal erkende regimes werken. We hebben daarover erg veel twijfels. Vooral de partnerkeuze van de huurlingenbedrijven is opvallend. Rakesh Saxena, de man die zich aanbood om de coup te financieren, is immers een schatrijke bankier van Indiase afkomst die zich in Canada schuilhoudt en zich verzet tegen zijn uitwijzing naar Thailand. Daar wacht hem, als "Thailand's most wanted man" een lange gevangenisstraf voor zijn betrokkenheid bij het faillissement van de *Bangkok Bank of Commerce*. Als adviseur van de bank was Saxena er met een aantal partners in geslaagd zo'n slordige 2 miljard \$ naar eigen rekeningen te versluizen. Een van die partners was niemand minder dan Adnan Khashoggi, de Saoedische multimiljardair en wapenfinancier die al sinds de jaren '70 in allerhande vuile wapendeals betrokken is⁶².

De berichten circuleerden aanvankelijk in het wereldje van de huurlingenwatchers maar gezien de onthullingen ging iedereen ervan uit dat de deal niet door zou gaan. Tot het Amerikaanse blad *US News & World Report* in februari 1998 meldde dat Saxena nu ook in Canada gevangen was gezet. De Canadese politie had hem in de kraag gevat omdat hij met het paspoort rondreisde van een Joegoslavische man die dood was. Zijdelings meldde het blad ook dat het contract met *Sandline* en de Sierraleonese president in ballingschap toch was doorgedaan en dat Saxena al een eerste aanbetaling had gedaan van 1,5 miljoen \$, waarmee *Sandline* Bulgaarse wapens kocht en die via Nigeria naar Sierra Leone smokkelde.

Tegen Sierra Leone gold sinds 8 oktober 1997 een VN-wapenembargo⁶³. De voormalige Britse liberale parlementariër en mensenrechtenactivist Lord Avebury las het bericht toevallig op een Sierra Leone-website en begon kritische vragen te stellen in het parlement over de aanwezigheid van Britse huurlingen in Afrika en de samenwerking met *Executive Outcomes*. Na lange tijd om de tuin geleid te zijn, werden Lord Avebury's vermoedens eindelijk bevestigd toen *The Sunday Times* op 3 mei 1998 met harde gegevens kwam⁶⁴.

De krant onthulde dat de Britse douanediens ten een onderzoek hadden geopend naar illegale wapentransporten door *Sandline International* naar Sierra Leone. Het onderzoek had in april geleid tot een huiszoeking in de kantoren van *Sandline* in Londen en daarbij waren de bezwarende documenten, ondermeer het contract met Rakesh Saxena, gevonden. De zaak kreeg ook politieke repercussies want *Sandline* had bij de hele operatie nauw samengewerkt met Peter Penfold, de Britse ambassadeur voor Sierra Leone die samen met Kabbah in Guinee zat. Toen enkele dagen later ook een brief uitlekte van

⁶⁰ David BANES, Fugitive Banker financing African counter-coup: The Vancouver Sun, 2 August 1997.

⁶¹ Michael GILLARD, Second British firm caught in Foreign Office arms web. The Observer, 10 May 1998.

⁶² Over Saxena zie bijvoorbeeld: Ian MULGREW, Thailand's Most Wanted Man, Asiaweek, 31 July 1998.

⁶³ Sierra Leone: A coup plotter is tripped up. US News & World Report, 9 February 1998

⁶⁴ Nicholas RUFFOTD, Cook snared in arms for coup inquiry. The Sunday Times, 3 May 1998.

de advocaten van *Sandline*, gericht aan de Britse minister van Buitenlandse Zaken Robin Cook, ging de bal helemaal aan het rollen.

In de brief, verstuurd op 24 april, becloegen de advocaten van *Sandline* zich over de huiszoeking bij hun cliënt en somden ze de lijst op van Britse en Amerikaanse hoge ambtenaren die betrokken waren geweest bij de *Sandline*-operaties. Het ging om de Afrika-verantwoordelijken van de ministeries van Defensie, Buitenlandse en Gemenebest-Zaken en Buitenlandse Handel en zelfs om de Britse militaire attaché van de speciale gezant van de Verenigde Naties in Sierra Leone. Ook de Amerikaanse ambassadeur voor Sierra Leone en de Afrika-diensten van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken en de Amerikaanse vice-minister van Defensie belast met speciale operaties hadden "steun verleend" voor de operatie, aldus nog de brief die in verschillende Britse dagbladen volledig gepubliceerd werd⁶⁵. Buitenlandminister Robin Cook, die zich in de nieuwe Labourregering sterk gemaakt had voor een "ethisch buitenlands beleid", kon niet anders dan een officieel onderzoek te gelasten.

Londen's ethische buitenlandbeleid

De *Sandline*-operatie, gefinancierd via een van de tientallen bedrijven uit het schimmige zakenimperium van de Indiase financier Saxena, ging in februari 1998 van start. *Sandline* kocht wapens aan bij een van zijn leveranciers in Bulgarije. Het ging om een paar duizend Kalashnikovs, 180 raketlanceerder, 50 machinegeweren en munitie waarmee een Kamajo-macht van ongeveer 40.000 krijgers uitgerust moest worden. De wapens werden verscheept door twee luchtvaartmaatschappijen: *Sky Air Cargo* en *Air Atlantic Cargo*. Beide cargomaatschappijen zijn geen onbekenden in het wereldje van de illegale wapenhandel. *SkyAir*, met Pakistaanse eigenaars, kantoren in Groot-Brittannië en toestellen in de Verenigde Arabische Emiraten, opereerde tot eind 1997 nog vanaf de luchthaven van Oostende en was toen al op grote schaal betrokken bij illegale wapentransporten naar Centraal-Afrika. *Air Atlantic*, met Nigeriaanse eigenaars, is volgens IPIS-onderzoek al sinds 1996 betrokken bij illegale wapen- en munitietransporten naar Centraal-Afrika waar soms zelfs aan de verschillende strijdende partijen tegelijk geleverd wordt. *Air Atlantic* gebruikte tot eind 1997 ook de luchthaven van Oostende voor verschillende van zijn vluchten. Het Britse douane-onderzoek naar de activiteiten van deze luchtvaartmaatschappijen werd na enige weken stilgelegd.

De kamajo-macht, tezamen met duizenden soldaten van ECOMOG en onder leiding van de Britse en Zuid-Afrikaanse militaire adviseurs van *Executive Outcomes* en *Sandline* zetten in februari 1998 het beleg van Freetown in. De zwaarbewapende helikopters van *Sandline* zorgden voor luchtsteun terwijl voor de kust de *HMS Cornwall* van de Britse marine voor logistiek zorgde. Vertegenwoordigers van humanitaire organisaties die in Sierra Leone aanwezig waren vertelden ons over zware bombardementen op de hoofdstad, waarbij ook talloze burgers omkwamen. Na een maand van zware gevechten waarbij honderden doden vielen en tienduizenden op de vlucht sloegen, werd de junta uit Freetown verdreven en kon president Kabbah uit Guinee terugkeren. Daar waren hij en zijn regering in ballingschap sinds juli 1997 voortdurend door de Britse ambassadeur voor Sierra Leone, begeleid en gebriefd over de coupplannen.

Londen voorzag met een geheime schenking van 340.000 £ aan Guinee in de onkosten die president Kabbah en zijn gevolg daar gemaakt hadden. Voorts gaf Robin Cook in het Britse parlement ook toe dat Groot-Brittannië 60.000 £ had gespendeerd aan een clandestien radiostation dat op de luchthaven van Lungi operationeel was en door Nigeriaanse militairen bewaakt werd. Via het station kon Kabbah vanuit zijn schuiloord de bevolking regelmatig toespreken. Eind mei maakten een aantal liefdadigheidsorganisaties en NGO's in Landen ook bekend dat het departement Ontwikkelingssamenwerking na de verdrijving van president Kabbah de humanitaire hulp aan Sierra Leone had opgeschort, om de junta onder druk te zetten. NGO's als *ActionAid* beschuldigden het departement ervan noodhulp gebruikt te hebben als een politiek wapen.

⁶⁵ Letter that sparked arms row, The Sunday Times, 9 May 1998.

Sandline's MI-6 agent

De vertegenwoordiger in Sierra Leone van het diamantbedrijf *Branch Energy*, Ruper Bowen, hield het clubje van de president en de Britse ambassadeur in Guinee voortdurend op de hoogte van wat zich op het terrein in de diamantregio afspeelde. Bowen, zo bleek uit parlementaire vragen in Groot-Brittannië, was een voormalige officier van de Britse geheime dienst MI-6, die in 1993 uit dienst was getreden om bij *Branch Energy* aan de slag te gaan. In een nota van de Britse minister van Defensie aan het parlement werd Bowen genoemd als een associé van *Sandline*⁶⁶. Het is een traditie in de Britse geheime diensten, aldus *The Times*, dat voormalige officieren nooit écht de dienst verlaten en contact blijven houden met Vauxhall Cross, de hoofdkwartieren van MI-6.

Daaruit bleek eens te meer dat *Sandline*, *Executive Outcomes* en de mijnbouwbedrijven in Afrika konden opereren dankzij de ervaring en contacten met de Britse geheime diensten en voormalige commandotroepen van de SAS. De zakenman Antholry Buckingham, de militaire consulent Tim Spicer, ambassadeur Peter Penfold, Rupert Bowen, ... allemaal hebben ze een verleden bij de Special Air Service (SAS), de elitemacht die sinds de Tweede Wereldoorlog de geheime operaties in de voormalige Britse kolonies en in Noord-Ierland uitvoerde. Was het Londen werkelijk te doen om Kabbah's positie als democratisch verkozen president van Sierra Leone of ging het, zoals in de koloniale periode, om de toegang tot de erts en mineralen? Rakesh Saxena was het in ieder geval niet om het herstel van de democratie te doen. In een fax aan Tim Spicer, waarvan de krant *The Independent* fragmenten afdruckte, schrijft hij op 13 juli: "Zoals ik eerder al meldde, hebben wij, als een groep van bedrijven, geïnvesteerd in twee concessies in Sierra Leone en zijn we volop bezig met de expansie van onze belangen in West-Afrika ... Mijn enig motief is de bescherming van mijn zakelijke belangen⁶⁷."

Het legg-Rapport

Op 27 juli legde Sir Thomas Legg de resultaten voor van het officiële onderzoek naar de feiten. Tot het onderzoek was door de minister van Buitenlandse Zaken Robin Cook bevolen, na alle ophef in de Britse media over de betrokkenheid van Britse hoge ambtenaren bij de operatie van *Sandline*. Het 161-pagina's tellende Legg-rapport pleit alle ministers uit de Britse regering-Blair vrij van schuld. Bovendien argumenteert Sir Legg dat het VN-wapenembargo tegen Sierra Leone, nota bene ingesteld op basis van een Britse ontwerp-resolutie, niet echt geschonden werd omdat de wapens voor Kabbah bestemd waren en het wapenembargo eigenlijk was ingesteld tegen de junta. Het embargo gold weliswaar tegen heel Sierra Leone, maar was volgens het rapport "dubbelzinnig". Als er enige fouten gemaakt zijn door hoge ambtenaren van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel, aldus het rapport, is dat veeleer te wijten aan het feit dat de staf van betrokken ministeries "onderbemand en oververmoeid" was. Verder vindt de "onafhankelijke" onderzoeker dat er enkel communicatiefouten gemaakt zijn, te wijten aan "een gebrek aan kennis van de Britse wetgeving", "onwetendheid dat het wapenembargo gold voor alle betrokken partijen" in Sierra Leone en verder ook nog "culturele" factoren. "Daarom", zo besluit de inleiding van het rapport, "moeten de betrokkenen niet te hard beoordeeld worden".

Ambassadeur Penfold's betrokkenheid bij de huurlingenoperatie was in ieder geval volledig. In een openbaar gemaakte fax die hij op 30 december verstuurde naar het hoofd van de Afrika-sectie bij het ministerie voor Buitenlandse Zaken in Londen schrijft hij:

"Ik heb Spicer gecontacteerd tijdens de vakantiedagen. Kabbah heeft de deal met *Blackstone* (het bedrijf van Saxena, nvdv) getekend opdat *EO/Sandline* wapens en training kan leveren ter waarde van 10 miljoen \$ voor de burger-milities. Vanaf januari zal dit alles van start gaan.⁶⁸"

Hoewel de brief ook opduikt in het onderzoeksrapport van de Legg-commissie, werd de kopie die het ministerie van Buitenlandse Zaken ontvangen moest hebben, nooit terug gevonden. Dat gold ook voor

⁶⁶ Nicolas RUFFORD, Ex spy's link to arms deal turns heat on Cook, 'The Times, 5 July 1998.

⁶⁷ F. ABRAMS & A. BUNCOMBE, Secret plans reveal plot behind coup. *The Independent*, 7 May 1998.

⁶⁸ Sir Thomas Legg KCB QC. Report of the Sierra Leone Investigation. Return to an Address of the Honourable House of Commons dated 27th of July 1998, London, The Stationary Office, Printed 27th July 1998.

een heleboel andere faxen en mogelijk bezwarende documenten, zoals vijf briefings van de Britse militaire attaché in Freetown die "bij vergissing" vernietigd waren. Zo ontbreekt bijvoorbeeld elk bewijs over een levering van wapens - ook ter waarde van 10 miljoen dollar - die Groot-Brittannië aan Kabbah beloofd zou hebben.

Penfold vloog in de maand januari 1998 ook naar New York waar hij met zijn Amerikaanse collega's en zelfs met het hoofd van het sanctiecomité van de Verenigde Naties overleg pleegde. De directe contacten met Rakesh Saxena verliepen via Londen. De moeder van Saxena, dr. Amrit Sarup, werkt als adviseur op het secretariaat van het Gemenebest in Londen. Het uiteindelijke contract tussen haar zoon, de huurlingen en vertegenwoordigers van president Kabbah, werd op haar kantoor onderhandeld⁶⁹. Daarover staat echter niets in het Legg-rapport.

Ook over het feit dat hoge ambtenaren, de Britse marine én de Britse ambassadeur nauw samenwerkten met huurlingenbedrijven worden in het rapport geen vragen gesteld. Sir Legg doet enkel een aanbeveling voor duidelijkere richtlijnen in de toekomst over samenwerking met "private militaire bedrijven". Over Rakesh Saxena, diens moeder en diens status als "meest gezochte man van Thailand" wordt in het rapport met geen woord gerept. Ook het feit dat op het moment van de wapenleveringen er een wapenembargo van het Gemenebest én van de Europese Unie gold tegen Nigeria, komt niet ter sprake in het document.

Als klap op de vuurpijl werden alle onderzoeken van de douanediensten naar *Sandline* en de cargobedrijven die de wapens getransporteerd hadden, stil gelegd. De enige resultaten van de personthullingen over de manier waarop Londen zijn zaakjes regelt in de voormalige kolonies, was Robin Cook's voornemen om een "sanctiebureau" op te richten in de schoot van zijn ministerie om wapenembargo's te monitoren en de uitbreiding van de "overwerkte" staf van de Afrika-sectie. Peter Penfold, de Britse ambassadeur, werd wel met een reprimande naar huis gestuurd.

De Amerikaanse connectie

Uit de brief van *Sandline's* advocaten bleek duidelijk dat ook Washington perfect op de hoogte gehouden werd van de voorbereidingen voor de coup. Witte-Huiswoordvoerder James Rubin gaf op 11 mei 1998 tijdens een persbriefing toe dat het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken regelmatig contact had gehad met de mensen van *Sandline*. Hij omschreef het bedrijf als een "private veiligheidsfirma die mijnbouwsites in Sierra Leone beschermt". Maar diplomaten in Washington, ondervraagd door Ray Bonner van de New York Times, gaven een andere versie van de feiten. "De enigen die iets wilden ondernemen waren de mensen van *Sandline*" citeert Bonner een hoge ambtenaar, "en Washington was tevreden dat Londen het voortouw nam in de operaties om de junta te verwijderen"⁷⁰. Van wapenleveringen hadden de betrokkenen in de VS niets gehoord, zo luiden de officiële verklaringen.

Op 24 mei echter, kwam de *Sunday Times* met nieuwe onthullingen, waarover jammer genoeg alweer niets in het latere Legg-rapport staat. De Britse ambassadeur Peter Penfold stond tijdens zijn verblijf in Guinee ook in contact met de Amerikaan Roger Crooks. Ze verbleven zelfs negen maanden lang in hetzelfde hotel in Conakry (Guinee). Crooks was de eigenaar van het Mama Yoko-hotel in Freetown en tevens de vroegere partner van Jean-Raymond Boule en diens mijnbouwbedrijf Sunshine Boule. Als miljonair uit Texas stond hij in Freetown bekend als de "kingmaker" en als een erg invloedrijk man.

De *Sunday Times* onthulde echter dat naar de man een internationaal politieonderzoek loopt voor internationale wapenhandel. Volgens Scotland Yard gebruikte hij zijn uitvalsbasis in Sierra Leone ook om wapens te leveren aan terroristen in Noord-Ierland. De krant kon documenten inzien waaruit bleek dat hij had geprobeerd om vanuit de Verenigde Staten twee ton C4, materieel voor kneedbommen, mijnen, raketlanceerders en machinegeweren te smokkelen via Sierra Leone. Volgens de documenten beschikte Crooks zelfs over een Sierraleoons diplomatiek paspoort, wat later ook bevestigd werd door

⁶⁹ Baffour ANKOMAH, Sierra Leone: How the 'Good Guys' Won. The New African, July/August 1998

⁷⁰ Raymond BONNER, US Reportedly backed British mercenary group in Africa. The New York Times, May 13, 1998.

de Sierraleonense overheid. Daarover ondervraagd stelde Crooks dat hij de Britse en Amerikaanse geheime diensten steeds keurig op de hoogte hield van zijn wapentransacties⁷¹. Een van de helikopters die *Sandline* in Sierra Leone gebruikte werd ook door Crooks geleast. Over dit alles, zoals gezegd, niets in het Legg-rapport. Voor zover we konden nagaan, werd in de Verenigde Staten ook geen enkel onderzoek geopend naar de wapenhandelaar. Zelfs de Amerikaanse pers leek weinig belangstelling te hebben voor de zaak. Enkel The Washington Post publiceerde op 30 juni een kort artikeltje over Crooks, toen die door de Sierraleonense autoriteiten het land was uitgezet⁷².

AmCan Minerals

Volgens onze eigen bronnen was Crooks niet alleen betrokken bij de *Sandline*-operatie maar ook bij grootschalige drugsmokkel vanuit Sierra Leone. Crooks was betrokken bij de operaties van het mijnbouwbedrijf *AmCan Minerals*, een in Canada geregistreerd bedrijf met voornamelijk Britse, Amerikaanse en Zuid-Afrikaanse aandeelhouders. *AmCan* heeft in Sierra Leone verschillende alluviale diamantprojecten en is ook actief in goudexploitatie⁷³. Onder de veiligheidsmensen van het bedrijf waren voormalige huurlingen van *Executive Outcomes*, die via het bedrijf Armsec International opereerden. Het hoofd van de veiligheidsdienst in Sierra Leone was Johan Frederik "Rik" Verster. Tezamen met de directeur van *AmCan* werd die in januari 1997 op de Londense luchthaven van Bornemouth aangehouden. Aan boord van de privé-jet waarmee ze uit Sierra Leone kwamen, vonden de Britse douanediens 170 kg marihuana. Volgens onze informatie werd het toestel ook vaak gebruikt voor het vervoer, tussen Zuid-Afrika en Sierra Leone, van de mensen van *Executive Outcomes*.

De twee zijn intussen weer op vrije voeten. Rik Verster heeft als het neefje van Joe Verster, het vroegere hoofd van het *Civil Cooperation Bureau* (CCB) in Zuid-Afrika, weinig te vrezen. Hij werd op borgtocht vrijgelaten in ruil voor zijn belofte om in Zuid-Afrika te getuigen voor het proces tegen Dr. Wouter Basson. Basson is de man die aan het hoofd stond van het geheime programma voor chemische wapens dat de militaire inlichtingendiensten onder apartheid financierden. In de laboratoria van Basson, zo is intussen geweten, werden ook op grote schaal synthetische drugs geproduceerd. Verster gaf toe dat hij jarenlang als spion in het buitenland had ingestaan voor trafieken waarbij deze drugs voor wapens verhandeld werden op de internationale markten⁷⁴. In Sierra Leone had Verster dus, zoals zovele anderen, een veilige haven gevonden van waaruit hij zijn vroegere vakmanschap te gelde kon maken. De directeur van *AmCan* die samen met Verster werd opgepakt was Michau Huisamen. De jonge miljonair, zoon van een belangrijk advocaat uit Port Elisabeth, was ook eigenaar van het Zuid-Afrikaanse bedrijf *Armsec International*, waarvan de aandelen in december 1996 - een maand voor de arrestatie in Groot-Brittannië - door *AmCan* waren overgenomen. Huisamen was als geheim agent in Zuid-Afrika verantwoordelijk geweest voor het witwassen van geld dat de geheime diensten op illegale manier verkregen hadden, bijvoorbeeld via de export van narcotica of wapens⁷⁵. Een communiqué van *AmCan* geeft aan dat de overname van *Armsec International* de operaties in Sierra Leone ten goede zal komen omdat Armsec "een hoogst gekwalificeerd veiligheidsteam heeft"⁷⁶.

⁷¹ David LEPPARD & Marie COLVIN, Diplomat linked to gun-runner: The Sunday Times, May 24, 1998.

⁷² Sierra Leone links American to arms deals. The Wahington Post, 30 June 1998

⁷³ Communiqués van het bedrijf kunnen Canada Newswire opgevraagd worden: www.newswire.com

⁷⁴ Chris OPPERMAN, Basson's army buddy blows the whistle. Electronic Mail & Guardian, June 27, 1997.

⁷⁵ Gesprekken met een Zuid-Afrikaanse journaliste.

⁷⁶ Communiqué verspreid via Canada News Wire, Toronto, 10 December 1996.

ANALYSE

Met deze laatste merkwaardige case sluiten we dit overzicht af.

Jamil Said Mohamed, Shaptai Kahnnowitch, Jean-Raymond Boule, Roger Crooks, Rakesh Saxena, Tim Spicer, Michau Huisamen, Rick Verster... Het zijn private actoren die de externe financiële en economische betrekkingen van Sierra Leone tijdelijk wisten te monopoliseren. De meeste van deze heren zijn wat Amerikanen "robberbarons" noemen, de Duitsers hebben voor deze vorm van vrijhandel het woord "killerkapitalismus" in gebruik genomen. Als prooidieren hebben ze zich, vaak met steun van donoren en multilaterale instellingen, op de kleine oud-Britse kolonie gestort. Als krijgsheren hebben ze zich in de gebieden waar ze concessies hebben, omringd met privé-legers.

Het armste land ter wereld kan intussen geen staat meer genoemd worden, democratisch verkozen staatshoofd of niet. Het is een blinde vlek op de wereldkaart geworden, een chaotisch oord van extreme armoede en extreem geweld en een vrijhandelszone voor de lucratieve handeltjes van scrupuleloze zakenlui, wapenhandelaars, misdadagroepen en huurlingen. Inlichtingendiensten hebben Sierra Leone sinds jaren als een uitvalsbasis gebruikt. De feiten die wij verzamelden geven hiervan slechts een fractie te zien. De Mossad, de Libanese milities, de PLO, MI-6, de CIA, de vrienden van Apartheid met hun netwerken, de Russische maffia, ... Alle ontdekten ze de voordelen van deze oase van wetteloosheid en geïnstitutionaliseerde corruptie. Ze cultiveerden hun private contacten met Sierra Leone's machthebbers die op hun beurt de staat beschouwden als een private holding waarvan de activa naar offshorebankrekeningen versluisd werden.

Diamant

Voor het Antwerpse diamantmilieu is dit nooit een punt geweest. Import van ruwe diamant uit Sierra Leone was in 1997 goed voor 115 miljoen \$ in het rapport van de Antwerpse Hoge Raad voor Diamant. Dat is zowat vijfmaal meer dan de geregistreerde export vanuit Sierra Leone. Tel daarbij nog de import van 330 miljoen dollar aan ruwe diamant uit Liberia, het buurland dat eigenlijk zelf geen noemenswaardige diamantproductie heeft maar dat een van de vijf belangrijkste leveranciers is voor de Antwerpse diamantbeurzen. Diamanten hebben geen "made in"-certificaat maar het lijkt geen twijfel dat Liberia een transitland is voor grote hoeveelheden illegaal gedolven steentjes uit buurland Sierra Leone.

Maar het wereldje van de diamanthandel trekt de neus op voor mensen die vragen stellen bij de manier waarop de edelstenen gedolven worden. Van de 11 belangrijkste "outside-market"-leveranciers van ruwe diamant tellen we in het jaarrapport van de Hoge Raad in 1997 vijf Afrikaanse landen die in de loop van dat jaar in een belangrijk gewapend conflict betrokken waren (Congo-Zaire, Congo-Brazzaville, Liberia, Angola en Sierra Leone)⁷⁷. Ondanks of misschien juist dankzij de coup in 1997 en de geweldescalatie in dat jaar stegen de volumes aan ruwe diamant uit Sierra Leone in de Antwerpse cijfers. De koele en optimistische statistieken van de diamantbeurzen maskeren wat er op het terrein in Sierra Leone aan de gang is. Rebellen, soldaten van het regeringsleger of van de ECOMOG-vredesmacht zijn allen betrokken bij de illegale productie en smokkel. Hele dorpen worden opzettelijk tot doelwit gemaakt van de gewapende groepen en dorpelingen worden ontvoerd om als slaven, onder toezicht van de lokale krijgsheren, te graven naar diamanten. Libanezen, Israëli's, Belgen, Britten en Amerikanen zitten met hun dollars in de steden te wachten op de buit die met cargovluchten naar Europa of de Noord-Amerika wordt gesmokkeld.

Enkel diegenen die zich de dure diensten van huurlingenfirma's kunnen veroorloven zijn veilig. Zelfs de overleving van de top van de strijdkrachten of van de politieke elites hangt of van deze buitenlandse militaire specialisten. Zo gauw zij verdwijnen, verdwijnt ook de bescherming en stort het systeem dat Sierra Leone heet in mekaar. Terwijl de robberbarons de economie in hun greep houden, wordt het staatsmonopolie op geweld overgedragen aan private militaire bedrijven. De meeste donoren en

⁷⁷ De "outside-market" zijn die stenen die niet via het Central Selling Office van de Beers in Londen verdeeld worden

noodhulporganisaties hebben zich bij deze situatie neergelegd. Geen enkele EU-lidstaat heeft de inzet van *Sandline*/EO in Sierra Leone en de Britse betrokkenheid daarbij veroordeeld. President Kabbah mag dan al democratisch verkozen zijn, de stembusgang in 1996 was enkel mogelijk dankzij miljoenencontracten met EO. Ook de terugkeer van Kabbah naar Freetown was enkel mogelijk dankzij een militaire interventie die nota bene gefinancierd werd door een maffioso die in Canada tegen zijn uitlevering vecht en die onmiddellijk een nieuwe hypotheek legde op de staatsinkomsten van het armste land ter wereld. Dat alles met actieve medewerking van Londen, de vroegere kolonisator.

Privatisering van soevereiniteit

De failliete staat met zijn krijgshereneconomie is een model dat niet enkel in Sierra Leone bestudeerd kan worden. Ook in Somalië (bananen), Liberia (hardhout, rubber, thee, koffie en ijzererts) Angola (diamanten en olie) of het Oosten van Congo (goud en diamant) is de toegang tot grondstoffen de belangrijkste inzet van de nieuwe krijgsheren. Albanië en Afghanistan zijn voorbeelden uit andere continenten. Dankzij hun internationale contacten kunnen krijgsheren de controle over delen van het grondgebied te gelde maken en hun macht verzilveren. Laat vooral dit duidelijk zijn: zonder hun buitenlandse partners zouden de oorlogsmachines van deze krijgsheren - of ze nu de centrale regering vormen dan wel aan het hoofd staan van een rebellie - snel stilvallen.

Voor de militaire bedrijven die deze chaotische oorlogssituaties tot hun biotoop maken, is een aparte rol weggelegd. Wat zij aanbieden is veel meer dan een voorlopige schijn van veiligheid. Zij zijn de lokale antennes van de multinationale ondernemingen in het bijzonder en van de buitenwereld in het algemeen. Het zijn deze nieuwe huurlingenbedrijven die het buitenlands kapitaal en de krijgshereneconomie met elkaar verbinden. Zij zijn het die onder apartheid of tijdens de dekolonisatieoorlogen de clandestiene netwerken hebben ontwikkeld om wapens, brandstof of dollars aan en uit te voeren en die de uitkomst van de lokale conflicten kunnen bepalen. Ons onderzoek toont aan dat wankele staten als Sierra Leone dankzij de aanwezigheid van deze veteranen van de Koude Oorlog ook een draaischijf kunnen worden voor allerlei criminele transacties en activiteiten.

Sandline/Executive Outcomes is niet enkel een product van apartheid maar ook van de bereidheid van Westerse of andere regeringen en geheime diensten om met het vroegere apartheidsregime samen te werken. Vandaag zijn deze netwerken volledig geprivatiseerd en zelfbedruipend maar, zoals de Britse en Amerikaanse betrokkenheid in het dossier *Sandline* aantonen, de samenwerking met geheime diensten en zelfs kabinetten van buitenlandse zaken, defensie of buitenlandse handel blijft een gegeven.

Het is jammer te moeten vast stellen dat ook noodhulporganisaties in Freetown of de Verenigde Naties eigenlijk weinig problemen zagen in de aanwezigheid van *Executive Outcomes* en/of *Sandline*. De algemene toestand van onveiligheid in Sierra Leone maakte het voor hulporganisaties onmogelijk om normaal te functioneren. In Somalië zagen NGO's zich verplicht om protectie af te kopen van de gewapende militieën. Het alternatief was dat diezelfde militieën de voedselkonvooien en de medische hulp zondermeer plunderden of blokkeerden om hun rivalen uit te hongeren.

In Zaïre, zo onthulde *Africa Confidential*, was de VN-organisatie voor vluchtelingen UNHCR in november 1996 betrokken bij de financiering en het cargotransport van wapens en munitie voor de Zaïrese troepen in Kivu. Het militaire contingent van het Zaïrese leger dat instond voor de bescherming van de kampen was in oktober door de rebellenopmars van het AFDL geïsoleerd geraakt. UNHCR had contractuele overeenkomsten met het Zaïrese contingent langs de Rwandese en Burundese grens en moest wel toestaan dat de beschermers van de vluchtelingenkampen bevoorradet werden. Op 1 november 1997 werden dan ook 60 ton wapens vanuit Kinsjasa naar Gorna overgevoerd. De yacht, ter waarde van 130.000 \$, werd door de VN-vluchtelingenorganisatie betaald⁷⁸. Nog in Oost-Zaïre onderhandelde de VN in New York in 1995-96 met niet nader genoemde private militaire bedrijven voor de bescherming van de kampen en de noodhulporganisaties in de regio. Dat werd onthuld door

⁷⁸ Another Congo Crisis. *Africa Confidential*, Vol. 39, Nr. 16, 7 August 1998.

de Secretaris-Generaal Kofi Annan tijdens een persbriefing in juni 1997⁷⁹. De Secretaris-Generaal wijst er overigens terecht op dat geen enkele VN-lidstaat bereid gevonden werd om troepen te leveren voor deze taken.

De militaire revolutie

David Shearer was tot voor een paar jaar het hoofd van de programma's van de NGO Save the Children in Irak, Rwanda, Somalië en Sri Lanka. Hij was ook als consulent verbonden aan het Departement voor Humanitaire Aangelegenheden van de VN in Liberia en Rwanda. Sinds 1997 is hij verbonden aan het *International Institute for Strategic Studies* in Londen. In een recent uitgegeven rapport van het IISS toont hij zich een warm pleitbezorger van een regulering van private militaire bedrijven zoals *Executive Outcomes* en *Sandline*. Volgens Shearer kunnen deze bedrijven ingezet worden voor peacekeeping-operaties. Dat ze niet onpartijdig optreden maar een conflict kunnen doen omslaan in het voordeel van hun "cliënt", vindt hij geen bezwaar: "Ze worden ingehuurd om het militaire potentieel van hun cliënten te verhogen in een poging het conflict te beslechten of of te wenden, al naargelang de wensen van die cliënt, schrijft hij letterlijk. "Dat verschilt weliswaar van de inzet van VN-blauwhelmen of andere multinationale troepenmachten, maar het is aantoonbaar zo dat een finale militaire overwinning - eerder dan een onderhandeld akkoord - het merendeel van de oorlogen in de 20ste eeuw tot een einde heeft gebracht, voert hij aan. Shearer toont zich dan ook een voorstander van de samenwerking tussen staten en "private militaire bedrijven".

Dat hij dit rapport voor het IISS schreef, is niet toevallig. Het beleid van het prestigieuze Londense instituut wordt weliswaar niet door de Britse regering of het Ministerie van Defensie bepaald, toch zal niemand ontkennen dat het IISS gekend is als een conservatieve denktank die zelden kritiek uit op het Britse beleid. Dat bij de voorstelling van het rapport ook personaliteiten als Tim Spicer, de directeur van *Sandline* in Londen, aanwezig waren, verbaast ons dus niet. Wat ons wel verbaast is dat Shearer, wiens analyse zeker bijdraagt tot het debat over de inzet van huurlingen, geen bezwaar maakt tegen de link tussen de inzet van bedrijven als *Executive Outcomes/Sandline*, en de belangen van (voornamelijk Britse, Canadese, Amerikaanse en Zuid-Afrikaanse) multinationals.

Shearer houdt ook consequent vast aan het academische en juridische onderscheid tussen "huurlingen" en "private militaire bedrijven". Daarmee omzeilt hij het probleem dat huurlingen krachtens een aantal bepalingen in het internationaal recht en het oorlogsrecht als criminelen beschouwd worden. Hij gaat ook niet in op de betrokkenheid van *Sandline* bij corruptie in Papua Nieuw Guinea of bij illegale wapenleveranties in tal van landen waartegen embargo's gelden. Shearer gaat al helemaal niet in op de financiering van de inzet van deze huurlingenbedrijven voor rekening van groepen die we bij de internationale georganiseerde misdaad kunnen onderbrengen. Hij gaat er bovendien (misschien terecht) nogal makkelijk vanuit dat deze bedrijven uitsluitend voor een cliënteel ingezet worden dat op steun van het Westen kan rekenen. Dat was ook de tactiek van de regering Blair toen die een onderzoek naar de schendingen van het embargo tegen Sierra Leone of de betrokkenheid bij de *Sandline*-operaties wilde afwenden. De Britse premier vond dat het hele gedoe over *Sandline* nonsens was omdat "the good guys", in dit geval de democratisch verkozen president Kabbah, tenslotte gewonnen waren. Shearer vraagt zich bijvoorbeeld niet of wat de regulering van de activiteiten van *Sandline* kan betekenen, wanneer pakweg Khadafi, Saddam Hoessein of Slobodan Milosevic zich als cliënt zouden aanbieden⁸⁰.

Bovendien blijft het belangrijkste argument het gebrek aan aansprakelijkheid en transparantie. Laten we even meedenken met Shearer en veronderstellen dat "militaire consultancy"-bedrijven een alternatief bieden voor de in diskrediet geraakte vredesmachten van de VN. Een bedrijf als *Sandline* zou dan gemachtigd worden om in een land als Sierra Leone de minimale veiligheid te herstellen opdat humanitaire organisaties en multinationale ondernemingen hun werkzaamheden kunnen verder zetten. Onder een verregaande machtiging zouden hoge officieren van *Sandline* de strijdkrachten

⁷⁹ Transcript of a press conference by Secretary-General Kofi Annan at United Nations Headquarters on June 12th. Press Release SG/SM/6255. 12 June 1998.

⁸⁰ David SHEARER, *Private Armies and Military Intervention*. Adelphi paper 316, London, ISS, 1998

omkaderen en hervormen en - zoals dat nu gebeurd is - een democratisch verkozen president opnieuw aan de macht brengen. In principe voert *Sandline* dan enkel een operatie uit die anders door blauwhelmen zou uitgevoerd worden en dus is er geen vuiltje aan de lucht?

Toch wel. *Sandline/EO* doet er alles aan om zich alsdusdanig te profileren. Maar wanneer Tim Spicer in november 1998 in het Britse parlement moet komen getuigen, weigert hij pertinent om enig inzicht te geven in de bedrijfsstructuur het bedrijf Alle bedrijfs- of andere banden met bedrijven als *Branch Mining* of *DiamondWorks* worden steevast ontkend hoewel er toch aanwijzingen en zelfs bewijzen bestaan dat er wel degelijk sprake is van belangenvermenging, hoewel het gebrek aan transparantie het te moeilijk maakt om aan te tonen hoe de belangenvermenging precies georganiseerd wordt en wie op het achterplan precies aan de touwtjes trekt. We herinneren ons bijvoorbeeld de correspondentie tussen *Sandline* en mensen uit het kernkabinet van Papua Nieuw Guinea, meer bepaald een fax die op 1 augustus 1996 vanuit Spicer's bureau in Londen naar de betrokken ministers in PNG werd gestuurd. Het document werd geciteerd tijdens hoorzittingen over de *Sandline*-operatie in Papua Nieuw Guinea:

*"We form a joint venture with your government ourselves and RTZ to reopen and operate in Bougainville once recovered. It may be that RTZ may be prepared to fund some of the costs and military operations to recover the mine. You are aware of our track record. In fact, we provide effective low key security systems together with a high level of investment that governs the oil and mineral areas."*⁸¹

RTZ staat voor Rio Tinto Zinc, een van de grootste mijnbouwondernemingen ter wereld met zetel in Londen. Ook de correspondentie tussen Spicer en Rakesh Saxena is deels gekend. Ook daaruit blijkt dat de steun voor president Kabbah vooral te maken had met diens belofte om, eens opnieuw in het zadel in Freetown, concessies toe te staan aan Saxena en diens zakelijke partners. Deze onthullende documenten werden enkel aan het licht gebracht dankzij het werk van waakzame journalisten. *Sandline/EO* én de Britse regering deden er alles aan om dergelijke informatie geheim te houden.

In het licht van wat op het spel staat, internationale tussenkomst in de ordehandhaving en zelfs militaire defensie van staten, kunnen dergelijke vormen van geheimhouding en belangenvermenging nooit tot de geëigende procedure behoren. *Sandline/EO* beroept zich enerzijds op commerciële geheimhouding maar wil anderzijds wel zeer gevoelige publieke functies uitoefenen en, als er in VN-verband wordt opgetreden, dus ook met publieke gelden. Enige discretie in de aanloop naar of tijdens een gevaarlijke operatie is wellicht noodzakelijk. Maar als *Sandline/EO* zelfs achteraf weigert, bij officiële onderzoeken naar mogelijke corruptie, illegale wapenhandel, schendingen van VN-embargo's of belangenvermenging, om klaarheid te scheppen, dan stelt zich duidelijk de vraag naar aansprakelijkheid. Waarom is het bedrijf overigens ook geregistreerd op de Bahamas?

Wat als blijkt dat het bedrijf zich schuldig heeft gemaakt aan mensenrechtenschendingen? De vraag is niet retorisch. Laten we niet vergeten dat een aantal hooggeplaatste voormalige officieren die vandaag of tot voor kort voor EO werk(t)en in Zuid-Afrika moeten terechtstaan voor moord. Nog afgezien daarvan rekruteert EO sowieso uit de voormalige doodskaders van apartheid en *Sandline* uit de keurtroepen van de Special Air Service (SAS) die in het Britse rijk de strijd tegen de onafhankelijkheidsbewegingen gestalte moest geven. Moeten we er zondermeer van uitgaan dat de betrokkenen, hoewel militair gesproken zeer efficiënt, in het belang van de (derdewereld)-landen of hun bevolking zullen optreden?

En wat dan voorts met de wapenhandelpraktijken van deze bedrijven? Op 3 november 1998 moest Tim Spicer opnieuw getuigen voor de Commissie Buitenlandse Zaken van het Huis van Afgevaardigden (Commons Foreign Affairs Select Committee). Hij weigerde niet enkel inzage te geven in de bedrijfsstructuur van *Sandline*. Hij beschreef ook dat hij een ontmoeting met ambtenaren van het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken had gehad, waar bekeken werd hoe *Sandline* nachtkijkers kon exporteren zonder geldige exportdocumenten. De idee was, aldus Spicer, te laten uitschijnen dat het

⁸¹ TRANSCRIPT OF PROCEEDINGS National Judicial Staff Services, Supreme Court, BOROKO. NCD, PAPUA NEW GUINEA, COMMISSION OF INQUIRY INTO THE ENGAGEMENT OF SANDLINE INTERNATIONAL, THE HONOURABLE JUSTICE ANDREW, Commissioner, AT WAIGANI, THURSDAY 3 APRIL 1997 AT 9:00 A.M.

materieel "voor een mijnbouwbedrijf" bedoeld was⁸². Voorts kwam ook aan het licht dat Spicer alweer met het Britse Foreign Office overlegd had over clandestiene wapenleveranties aan het Kosovo Bevrijdingsleger⁸³. Het zijn slechts een paar van de vele aanwijzingen die aantonen dat bedrijven als *Sandline* op grote schaal betrokken zijn bij illegale wapenhandel. In het geval van Papua Nieuw Guinea werden aan Tim Spicer "blanco end-user certificaten"⁸⁴ verstrekt door de stafchef van de strijdkrachten van Papua Nieuw Guinea's". Daarover bestaat geen twijfel want de documenten werden overgedragen aan de officiële Onderzoekscommissie Andrew in 1997.

Zijn dit de bedrijven waarmee humanitaire organisaties, de Verenigde Naties of overheden in zee willen gaan? Het is een beetje bevreemdend dat de Britse en andere regeringen, die claimen de strijd tegen de illegale wapenhandel te willen aangaan of die gedragscodes ontwikkelen om wapenhandel naar conflictgebieden tegen te gaan, dergelijke bedrijven ongestraft toestaan te opereren van op hun grondgebied.

Meer nog, ook na het zogenaamde "Arms-for-Africa"-schandaal blijft *Sandline* een bevoorrechte partner van het Britse Foreign Office. In november 1998 werd één van de concessies van *DiamondWorks* (vroeger *Branch Mining*) in Angola onder de voet gelopen door een commando van UNITA en werden een aantal Britse en Zuid-Afrikaanse ingenieurs en veiligheidsmensen gegijzeld. *DiamondWorks* had op het moment van de aanval een met automatische wapens en helikopters uitgeruste veiligheidsmacht op de site van 70 voormalige *special forces*, "één voor elke twee werknemers", aldus een communiqué van het bedrijf⁸⁵. Het ging om huurlingen van twee bedrijven, *Lifeguard* en *Teleservices*, die voor *DiamondWorks* het vuile werk opknappen in Angola. Beide bedrijven hebben een "stay-behind"-macht uit het netwerk van EO/*Sandline* onder de wapens, met als mede-aandeelhouders hoge officieren uit de Angolese strijdkrachten die ook een graantje meepikken in de diamantproductie.

En wat bleek? De bemiddelaars die optraden voor het Britse Foreign Office (*DiamondWorks* is op de Canadese beurs genoteerd) warenTim Spicer en Anthony Buckingham, zo maakte een hoge ambtenaar bij het ministerie tot groot ongenoegen van *Sandline* bekend tijdens een hoorzitting⁸⁶. De concessie die een paar jaar eerder op UNITA veroverd was door de huurlingen van EO, voor rekening van *DiamondWorks*, was nu zelf doelwit in een wraakactie van UNITA. Het onderscheid tussen de oorlogvoerende partijen in Angola en het privé-legertje van *DiamondWorks* vervaagt op het terrein.

Hebben *Sandline* en Spicer nu wel of niet iets te maken met de diamanthandelaars van *DiamondWorks* of gaat het alweer om een toevallige samenloop van omstandigheden? En is Spicer nu een rekruteringsagent van huurlingen voor de diamantindustrie uit het Britse Gemenebest of voor het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken? Of is dat misschien hetzelfde?

De meest nuchtere verklaring zal wellicht de juiste zijn: private militaire bedrijven maken het overheden mogelijk met ethische principes te zwaaien terwijl in de praktijk en vooral achter de schermen het gewoon "business as usual" blijft. Het wordt enkel moeilijker dat aan te tonen.

IPIS is een onafhankelijke studie- en informatiedienst die werkt rond internationale betrekkingen en conflictregio's. NGO's, IGO's, partijen in conflict, overheden, bedrijven, de media en het brede publiek kunnen bij ons terecht voor duiding en onderzoek.

Het onderzoek richt zich vooral op privatisering van conflicten en veiligheid, financiering van conflicten uit illegaal geëxploiteerde en verhandelde goederen, wapentrafielen, wapenproductie en theorievorming over internationalebetrekkingen.

Kennis en onderzoek vormen een wezenlijk complement voor het idealisme dat het geloof in een betere wereld schraagt. IPIS ziet een belangrijke rol weggelegd voor campagneorganisaties, onze bijdrage situeert zich evenwel op een complementair vlak: informatiemanagement en onderzoek

⁸² 'R. NORTON-TAYLOR, Dealer says he was not told of arms ban. The Guardian, 4 November 1998.

⁸³ Andrew Parker, "Arms: Sandline accused of deal with KLA." The Financial Times, 18 November 1998.

⁸⁴ Een "end-user" certificaat is het document dat nodig is om een exportlicentie te verkrijgen voor een internationale wapentransactie. Handel in vervalste of blanco enduser certificaten is zowat het belangrijkste element bij illegale wapentransacties.

⁸⁵ "Information on Security at the Yetwene Mine". Monday, November 1998, DiamondWorks Ltd.

⁸⁶ Mercenary go-between in Angolan Hostage Drama, Johannesburg, The Mail & Guardian, November 20, 1998: (Dat werd bevestigd door Sir John Kerr, een hogs ambtenaar bij het Foreign Office.)